

חיי אדם כלל מה הלכות ברכת המזון

הרבה ב"א אם אינן יכולים לשמוע מן המברך עכ"פ עד הזן את הכל אע"ג שעכשיו כולם מברכין ברהמ"ז מ"מ מוטב שיזמנו ג' ג' משלא ישמעו ברכת הזימון (סי' קל"ג):

(טו) עשרה שאכלו כאחד וצריך א' לילך לדבר מצוה כ' המ"א דמותר לזמן בג' ולי צ"ע ונ"ל דדוקא כשנשארו י' אבל כשלא נשארו י' אסור לצאת אפילו לדבר מצוה (סי' קל"ג):

(טז) " שאכלו כא' וקדמו ג' וברכו לעצמם אעפ"כ יכולים לזמן עליהם בשם (א"ר כ"ט קל"ז):

(יז) הנכנס אצל המברכין בזימון או שהיה שם ולא אכל שם כלל (ועיין לעיל סי' ג') כשהמברך אומר נברך שאכלנו משלו עונה ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד. ואם נכנס וכבר אמר המברך רק שהעונים אומרים ברוך שאכלנו משלו עונה אחריהם אמין. ואם המסובים הם י' ומזמנין בשם אומר ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד. ואם כבר אמר המברך עונה אמין (סי' קל"ט):

(יח) האוכל דבר איסור אעפ"י שאין איסורו אלא מדרבנן נחלקו הפוסקי' אם מברכין עליו. מ"מ לכ"ע אין אכילתו נחשב לקביעות ולכן אין מזמנין עליו אבל אם אכל במקום סכנה מברכין (סי' קל"ו):

(יט) ג' שאכלו כל א' מכרו וא' נזהר בפת נכרי וא' אינו נזהר וכן א' מהם כהן אוכל חלה אעפ"י שזה שנוהר אינו יכול לאכול עם השנים וכן הישראל עם הכהן מ"מ כיון שזה שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר וכהן עם ישראל מצטרפין אבל אם הכהן אוכל חלה ונזהר מפת נכרי והישראל אוכל פת נכרי אינם מצטרפין שהרי שניהם אין יכולים לאכול מכבר אחד ואע"ג דיכולין כולן לאכול לחם אחר זה לא מהני רק דוקא שיכולין לאכול מלחם זה שאוכלין. ואם א' אוכל חלב וב' בשר המנהג שיברך זה שאכל חלב לפי שהוא יכול לאכול עם האוכלים בשר אבל אם א' אוכל גבינה קשה וב' בשר אין מצטרפין כלל ואע"ג דיכולים לאכול מלחם א' בלא בשר וגבינה דדוקא לאכול גבינה עם הלחם שאוכל בשר אסור אבל לחם לבד אם אינו מלוכלך מהם נראה דמותר מ"מ כיון שאינם יכולים לאכול הלחם עם התבשיל שאכלו לכן אינם מצטרפין. ומ"מ כיון דיש חולקים בדין זה דבשר וגבינה נ"ל דמצטרפין. ומ"מ אם זה שאוכל חלב אינו שותה יין או שאין כאן אלא שכר חדש והוא אינו שותה חדש מוטב שיברך זה שאוכל בשר בכוס מלברך בלא כוס (סג):

(כ) נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם ואם רצו נשים לזמן בפני עצמן רשות בידן ואם אכלו עם אנשים חייבות ויוצאות בזימון שלנו אעפ"י שאינן מבינות. וקטן שהגיע לעונת הפעושות דהיינו בן ט' או י' ויודע למי מברכין הבי' בש"ע פסק דמצטרף בין לג' ובין לעשרה ודוקא א' ולא שנים ואע"ג דבתפלה אינו מצטרף אפי' אחד שאני התם כיון דלא מצי פטר נפשיה מיניה אבל ברכת המזון דאי בעי לא אוכל מצי לאצטרופי אבל אנו נהגין דאין מצטרף כלל עד שיהיה בן י"ג שנים ואז א"צ לבדוק אחר שערות דסמכינן על החזקה כיון שהגיע לשנים מסתמא הביא שערות אבל להוציא אחרים בבהמ"ז אינו מוציא עד שידעו בודאי שהביא שערות דבדאורייתא לא סמכינן אחזקה זו. וחרש המדבר ואינו שומע וכן מי שאינו שומע גמור אם מכוננים ומבינים מצטרפין לזימון אעפ"י שהחרש אינו שומע הברכה (ועי' לעיל כלל ל' סי' א') ומי שנדוהו על עבירה אין מזמנין עליו (קל"ט):

כלל מט. דין ברכת שהכל וכללים בכרכה ראשונה של ברכת הנהנין:

(א) כתיב לה' הארץ ומלואה וא"כ הכל הוא כמו הקדש וכמו שאסור להנות מהקדש כ"א לאחר פדיון והנהגה מהם בלא פדיון מעל בקדשי ה' כן אסור להנות מע"ז בלא ברכה והוא הפדיון והנהגה בלא ברכה כאלו מעל בקדשי ה' ולפיכך תקנו אנכ"ג לברך על כל דבר ודבר שנהנין ממנו. וכמו שהייב אדם לברך בכל יום ויום לפי ענינו כדכתיב ברוך ה' יום ודרשו חז"ל דר"ל בכל יום ויום מעין ברכתו דודאי אין מהראוי לברך בשבת ברכות הראויות לפסח וכיוצא בו כן צריך לברך

חיי אדם כלל מט הלכות ברה"נ

לברך על כל דבר ודבר ברכתו הראוי לו ולכן תקנו חז"ל לברך על כל מין ומין לפניה והם ששה. המוציא. במ"מ. בפה"ג. בפה"ע. בפה"א. שהכל. וצ"ל נהיה בסגול שהוא לשון בינוני וכן הם כל הברכות ולא בקמץ תחת היידי שהוא לשון עבר (סי' ר"ד מ"א ס"ק י"ד). ואין מברכין אלא על דבר שיש בו ממש והגוף נהנה ממנו ולכן אין מברכין על קול ערב ולא על רחיצה וסיכה שאין נכנסין לגוף (מ"א סימן רט"ז):

(ב) אעפ"י שברכת שהכל נהיה היא כוללת הכל שמודה לה' שהוא ברא הכל ולכן בדיעבד על כל דבר ודבר אפי' על פת ויין אם טעה ובירך שהכל יצא לא יאמר אדם למה לי טורח זה ללמוד דיני ברכות אלא על כל דבר שאסתפק אברך שהכל אסרו חז"ל דבר זה ואמרו שמחוייב לילך אצל הכהן וילמוד הברכות. ואסור להנות מעוהיו עד שיודע בבירור איך לברך בפרט על כל דבר אם לא במקום שיש פלוגתא בין הפוסקים ואיזא להכריע (סס"י ר"ג ו"ד) והטעם נ"ל כי אם נאמר על מלך א' שיש לו הכל בארצו אין מחוייב מזה שלא יחסר בו שום דבר פרטי כי הכל נאמר על הרוב (וכא"ל אין למדין מן הכללות) ולכן אין זה שבח גמור לברך שהכל אלא צריך לפרט הדבר. ומה שתקנו ברכת שהכל הוא רק על דברים שאינם חשובים וכוונתו דאפילו דברים הפחותים האלו הם בדברו ובהשגחתו (ועיי' פ' עקב נפסוק ארץ לא תחסר כל זה נרמז"ן טז) ונ"ל דלכן מברכין כשנועל מנעלו שיעשה לי כל צרכי לפי שהוא דבר פחות. ואם מסופק אם בירך או לא אם מותר לומר בריך רחמנא ולא יאמר השם עיין בחיבורי ש"צ שער משפטי ארץ ס' י"א בב"א סימן ו':

(ג) על דבר שאין גידולו מן הארץ כמו בשר דגים גבינה חלב דבש וכן על כל מיני משקין ואפי' סהט פירות להוציא המשקין וכן דבש חזב מן התמרים דכל זה הוא יזעה בעלמא ולא נקרא פרי הויץ מן היין ושמן דאלו נקרא פרי. ועל המלח או מי מלח ועל מרק של בשר ועל שקדים מתוקים שאוכלים אותם כשהם רכים בקליפותיהן דלא נטעו אדעתא דהכי כיון שהם ראויים לאכול כשנגמר הפרי מברך שהכל (ר"ג) ועל קמח אפי' של היטין לא שנא נטחן דק לא שנא נטחן קצת ויש בו טעם של היטין לא שנא קמח קליות (ר"מ). ועל שכר תמרים ושכר שעורים ועל מי שעורים (סי' ר"ג) על כולם מברך שהכל הויץ מן היין וכן כל דבר שנתקלקל קצת כגון פת או תבשיל אף שהוא מדי' מינים ונתקלקל קצת ועכ"פ ראוי לאכילה וכן יין שהחמיץ אבל עכ"פ ראוי לשתיה קצת כגון שעירבו במים דאם אינו ראוי כלל לשתיה אינו מברך כלום דמזיק. ועל כמהין ופטריות שקורין שוועמליך שאלו גדילין מן האויר וכן פירות שלא הגיעו עדיין להתבשל כ"כ עד שיהיו דרך אכילתן בכך (עיין לקמן כלל כ"א ס' ז') או דבר שאינו עיקר הפרי כמו קליפת הקטניות והגרעינים של פירות אם היו מרים תחלה או דבר שאין ראוי לאכול אלא למצוין הקיווה שבהם מברכין שהכל ואחריהם בורא נפשות (כ"ד):

(ד) אסור להפסיק בדיבור אפי' בשעה שהוא לועס עד שיבלע דהא על הלעיסה אי"צ ברכה כלל כבסמוך. ואם בלע אפי' דבר מועט אי"צ לחזור ולברך אבל אם לא בלע עדיין כלל צ"ע (מ"א ס' קס"ז ס"ק ט"ז) ונ"ל דאפי' לא בלע רק הטעם שמצץ בפיו מן הלעיסה אי"צ לברך דבס"י ר"י מירי ממעמת אי"צ ברכה שאין כוונתו לאכילה כלל אלא לטעימה (ומש"כ המ"א טז וז"ה לועס ופולט היינו שאין כוונתו לאכילה דאטו המוצץ ח"ה דבר הקיווה שיש בו לא יברך כדאית' בס"י ר"ג סע"י ט"ז):

(ה) הטועם התבשיל אם צריך מלח וכיוצא בו ופולט ואינו בולע כלום אי"צ לברך ואם בולע יש ספק כיון שאין כוונתו לאכילה. ולכן ראוי לזוהר שיתכוין להנות ממנו בתורת אכילה ויבלע מעט ויברך עליו (סי' ר"ג):

(ו) ברכה ראשונה אין לה שיעור שאפי' אוכל או שותה כל שהוא רק שנהנה ממנו הייב לברך (טז):

(ז) אפי' אוכל ושותה לרפואה אם הוא מתוק עד שנהנה ממנו מברך ברכה הראוי לאותו מין ואם הם מרים אי"צ לברך כלל ואפי' הוא דבר איסור כיון שעכשיו התירה לו התורה (סי' ר"ד עיין פ"ק טז):

היי אדם כלל מט נ הלכות ברה"נ

(ח) ואם אנסוהו לאכול אע"ג דהחיד נהנה ממנו מחלוקת בין הפוסקים אם יברך (סס נ"ח) ונ"ל דבפת וכיוצא בו דבהמ"ז הוא מה"ת יברך וה"ה בגול חמי"ן וטהנן ואפאן דאסור לברך ברכה ראשונה דע"ז נאמר בוצע בך אבל ברכת המזון צריך לברך כיון שקנאן בשינוי ואפילו גול לחם דכשאלם כבר קנאן בשינוי (ע"ן סי' קל"ו נ"ח):

(ט) נכנס לו דבר בגרונו ושותה משקין לבלעו או חת"י פת וכל דבר שנהנה ממנו צריך לברך. אבל אם שותה מים כיון שאין נהנה ממנו וגם אינו שותה לצמאו א"צ לברך (סס):

(י) שכח והכניס אוכלין לפיו בלא ברכה אם הוא דבר שאף אם יפלוט אותו לא יהיה מאוס יפליטנו לידו ויברך עליו דכתיב ימלא פי תהלתך ואם הוא דבר שנמאס מסלקו לצד א' ומברך דאסור לאבד אוכלין ואם הוא משקין שא"א לסלקו לצדדן ולברך אם יש לו עוד משקין יפליט אלו לאיבוד ואם אין לו והוא דחוק על זה המעט שבתוך פיו בולען ויברך אח"כ ברכה ראשונה. ולא דמי לדלעיל כלל מ"ב סימן י"ג דכיון דנזכר בעודו בפיו דומה קצת לעובר לעשייתו (קע"ג) ולא יברך ב"א דלא מצינו ב' ברכות סמוכות זו לזו ואם הוא יין שלהרבה פוסקים ב"א שלו הוא דאורייתא ושתה רביעית יברך גם ברכה אחרונה (מ"ח סי' קע"ג):

(יא) היו לפניו ב' מינים כגון אגוז ותפוח שיכול לברך על א' ולהוציא גם שניהם אסור לברך על כ"א וא' שגורם ברכה שא"צ אבל אם הם ב' מינים כגון בפה"ע ובפח"א או שהכל אע"ג דביעבד אם בירך על כולם שהכל או שבירך על פרי העץ בנורא פרי האדמה בדיעבד יצא מ"מ לכתחילה אסור לעשות כן אלא יברך על כל אחד ואחד בפני עצמו (סי' ר"ח ט"ו ס"ק י"ג) ואפ"י שתה יין ויברך בפה"ג ואכל ענבים אע"ג דאם נתכוין לפטור הענבים יצא מ"מ לכתחילה לא יעשה כן אלא יברך על ענבים בפה"ע ומ"מ בדיעבד אם נתכוין לפטור פוטר בין בברכה ראשונה ובין באחרונה כדלקמן כלל נ':

(יב) היו לפניו ב' דברים שברכתן שוות יברך על החשוב ונפטר שאינו חשוב ואפ"י לא היה מכוין לפטור אותו אלא בסתם אבל אם בירך על זה שאינו חשוב אם כיון לפטור גם החשוב יצא אבל בסתם צריך לחזור ולברך על החשוב דאינו ברין שיפטור שאינו חשוב לחשוב דרך גררא (סי' ר"ח נ"ח ס"ק י"א וסימן ר"ו ס"ק ק') ואם טעה ובירך על שאינו חשוב והיה בדעתו לפטור החשוב ונזכר לא יאכל מן החשוב תחלה כיון שבירך על שאינו חשוב (סס נסס ס"ק):

(יג) כשיש בידו אגוז אחד וכיוצא בו לא יברך עד שיפתנה דשמא התליע הגרעין ואינו ראוי לאכילה כלל ונמצא שבירך לבטלה (סס סי' ר"ו ס"ק ד'):

(יד) היה בדעתו שיאכל עוד ושכח ובירך ב"א ורוצה אח"כ לאכול עוד א"צ לברך ב"ר שהרי לא הסיח דעתו (מ"ח סימן ק"ץ ס"ק ג') אבל אם היה סבור שאין לו עוד לאכול צריך לברך ואם בירך ברכת המזון נ"ל דצריך לחזור ולישול ידיו ולברך המוציא אעפ"י שהיתה בטעות דברכת המזון הוי הפסק (ועיין זככות מ"ג מוספות ד"ה ותכל דמי שזכר לאכול אפיקומן ואמר הנ לן ונכרך אינו היסס הדעת דאכן אהבא דרממכא סמכינן משמע אכל אל"כ אעפ"י שהיה בטעות הוי היסס הדגת ונ"ל דדוקא הנ לן ונכרך הוי הפסק וכן נרהמ"ז אהוי לכ"ע לר"ך לנרך על כוס של נרהמ"ז אכל נ"ח ס"ל להמ"א דלא הוי הפסק מלד עלמו וגם לא דמי לכפל טליתו דהתם אולא ליה מלותו ומ"מ ל"ע מנ"ל סנרא זן ועיין מ"א סס ס"ק א):

(טו) דין אם אחד מוציא חבירו מבואר לעיל כלל ה' סימן י"ח:

כלל ג. דין כללים בברכה אחרונה (סי' ר"ח ר"ע):

(א) כתיב בתורה ואכלת ושבעת וברכת וזהו מ"ע מן התורה לברך אחר אכילת לחם לביע. ולדעת הרבה פוסקים גם על ז' מינים וכיון שמצינו מ"ע דאורייתא לברך אחר הנאתו תקנו אנשי כנה"ג לברך על כל דבר שאכל ברכה אחרונה והם ג' ברהמ"ז. וברכה אחת מעין ג'. ובנורא נפשות. ודין ברכת המזון נתבאר בכלל מ"ז:

(ב) ברכה אחת מעין ג' היא ברכת על המחיה או על הגפן או על העץ לפי שהיא כוללת בברכה אחת מעין ג' ברכות שבבהמ"ז דהיינו נגד ברכה א' הזן את הכל אומרים כאן על המחיה או על הגפן או על העץ ונגד ברכה שניה שהיא על הארץ ועל המזון אומרים כאן ועל ארץ המדה טובה כו' ונגד ברכה ג' שהיא בונה ירושלים אומרים כאן ובנה ירושלים ונגד הטוב והמטיב שהיא ברכה ד' בברכת המזון אומרים ג"כ כי אתה ה' טוב ומטיב ואעפ"י שיש בברכה זו מעין ד' ברכות נקראת מעין ג' לפי שעיקר בהמ"ז מן התורה הם רק ג' ברכות והטוב והמטיב היא מדרבנן:

(ג) ברכה זו מעין ג' מברכים על המינים הכתובים בפי עקב ארץ המה. ושעורה. וגפן. ותאנה. ורימון. ארץ זית שמן ודבש. ובתר הכי כתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת. וא"כ על לחם בוודאי חייב לברך מן התורה שהרי כתיב בהדיא. ואמנם יש מחלוקת אם מצוה זו קאי גם על פסוק ראשון וא"כ המצוה לברך ברכת המזון על כל שבעת המינים ומה שהפסיק התורה ביניהם ובין לחם לאשמעינן דעל להם יברכו שלש ברכות שלימות ועל השאר מינין רק ברכה אחת מעין ג' או ש"ל דדוקא על לחם מברכין ברהמ"ז ועל שאר מינין א"צ לברך אחריו כלל מדאורייתא ולכן הפסיק התורה ביניהם לבין לחם ועכ"פ מדרבנן חייב לברך. והמה ושעורה דקרא היינו דוקא כשעשה מהם קמח ועשה מהם תבשיל (סי ר"א) ודבש היינו תמרים ונמצא האוכל תבשיל מקמח המה ושעורה ומכללם שבולת שועל שקורין (האזנער) ושיפון הוא (קאזין) וכוסמין (מין זה לא נמצא במדינתנו) וכלן הם מין המה ושעורה ולכן העושה מהן תבשיל או שלש אותן בשמן או שומן ושאר מי פירות כמו שנכתוב לקמן בכלל ניד מברך על המחיה ומסיים על הארץ ועל המחיה. ואם שותה יין מברך על הגפן ועל פרי הגפן כו' ומסיים על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפירות (ונבדילוי הגר"א סי' ר"מ ס"ק ל"ח הכריע שהעיקר לסיים כן). והאוכל ענבים בין לחים בין יבשים והם צמוקים שקורין (ראזיקקעז) בין גדולים בין קטנים או תאנים ורמונים זיתים תמרים מברך על העץ ועל פרי העץ ומסיים על הארץ ועל הפירות. ואם אוכל מפירות האלו שגדלו בא"י בין שאכלן בארץ ישראל או שהביאן להוציא לארץ מסיים על הארץ ועל פירותיה (סי' ר"מ):

(ד) בדיעבד שמעה ובירך על היין וסיים על הגפן ועל פרי הגפן ולא הזכיר על הארץ יצא (סי' ר"מ מ"ח ס"ק י"ז וע' נב י) נ"ל דאם מברך על היין ברכת על העץ ועל פרי העץ בדיעבד יצא וה"ה אם בירך על ענבים בפס"ג וכן אם בירך על ענבים ברכה אחרונה על הגפן ועל פרי הגפן יצא. ועיין בנ"א:

(ה) אכל מיני מזונות וגם פירות הנזכרים ושתה יין יכלול כולם בברכה א' ויקדים על המחיה שהוא ממין שעושים מהן לחם ויאמר על המחיה ועל פרי הגפן ועל העץ כו' וחותרם בא"י על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות. ואם לא הזכיר ועל פרי הגפן כבר כתבנו דיצא. ואם לא הזכיר גם על המחיה רק שסיים בא"י על הארץ ועל הפירות צ"ע (דהכלל בו כ' בשם ר"מ מקולי ה"ל ויש לקחם כל ברכה מעין ג' בין של מזונות בין של פירות בא"י על הארץ ועל הפירות וכן דעת ר"מ מקולי עב"ל וכ"כ ש"ג. וכ"כ בא"מ וכ' שכ"כ רמב"ם. ול"ע שלא כמלא זה לא נרמז"ס ולא בסמ"ג ולדרכה נרמז"ס וסמ"ג מנזכר שקומם על המחיה ועל הפירות. וכ"ל שיש ט"ס בכלל בו וא"מ וכלל בין של יין ובין של פירות ע"ש היט"ב):

(ו) אע"ג דקי"ל ספק ברכות להקל אבל ברכה א' מעין ג' כיון דהיא דהיא מדאוריית' ולדעתם אם מסופק חייב לברך מספק כמו בהמ"ז דהוי ספק דאוריית'. ולכן יזהר שיאכל עוד כזית או שישתה רביעית יין כדי שיוכל לברך ב"א מעין ג' ויכלול בו גם המין שאכל או שתה מקודם ועיין בסמוך סימן כ'. וג"ל דדוקא כשאכל כדי שביעה דאז הוי ספק דאורייתא וראוי ונכון שכשישוישבין במסיבה ושותין יין או שאוכלין מדברים שמברכין עליו ברכה א' מעין ג' אע"ג דלכתחלה אין ראוי שיפמור א' את חבריו בברכה אחרונה כדלעיל כלל ה' מ"מ אם יש אנשים שלא יברכו או מחמת בושה שאינן יודעין לברך. מצוה על א' שיאמר

חיי אדם כלל נ הלכות ברה"נ

שיכונו מי שירצה להוציא ואז יברך בקול רם ויכוין להוציא לכל מי שירצה: (א) ברכת בנ"ר מברכין על כל דבר מאכל או משקה חוץ מ' מינים הנוכרים. ולא יאמר על כל מה שבראת אלא על כל מה שברא (כ"כ בספר הנהיר נה"י דפוס שקלאו ל' כ"א ע"כ בסופו ונל"מ סוף פ' עקב כ' ש"אמ' שבראת. והגר"א צניאוריו סי' ר"ז סק"ד כ' שהעיקר לומר שברא וגם הכריע העיקר לסיים בשם גם לריך לומר קי העולמים צלירי (סי' ר"ז):

(ה) אין ברכת בנ"ר פוטר ברכה א' מעין ג' וכן להיפוך ואפילו ברהמ"ז אין פוטר אבל אכל מפרי העץ מ' מינים ואכל ג'כ משאר פה"ע כיון שמברך על העץ כו' וגם מסיים על הארץ ועל הפירות וזה כולל גם שאר פרי העץ רק מפני שאינן חשובים כי לא קבעו עליהם ברכה זו ועכשיו מברך בלא"ה ברכה זו פוטר (סי' ר"פ):

(ט) שתה יין ואכל פירות משאר מינים אם סיים על הארץ ועל פרי הגפן צריך לברך בנ"ר לכ"ע אם סיים על הארץ ועל הפירות במ"א מבואר דלא יצא וצריך לברך ג'כ בנ"ר כיון דבהתחלת ברכה הזכיר פרי הגפן. ול"ג דהוי ס' ברכות. וה"ה באוכל פרי האדמה ובירך על העץ או על הגפן רק שחתם על הארץ ועל הפירות הוי ס' ברכה ואם שתה יין ושאר משקין יתבאר לקמן בכלל נ"ה סי' ד' ה':

(י) ברהמ"ז אין פוטר ברכה א' מעין ג' ואע"ג ד"ל ק"ו השתא מעין ג' פוטר כ"ש ג' ברכות שלימות דאין אנו יודעים למה תקנו חכמים בן (וכעין זה כ' תוס' בפסקים) שהרי ברכה שדינה שלא לחתום בברכה אם חתם בברכה לא יצא ולא אמרינן דיצא שהרי עכ"פ אמר כפי תקנת חכמים ונאמר דמה שסיים הוא לבטלה. אלא כך תיקנו חכמים שאפי' מה שאמר כהוגן כאלו לא אמר. ודוקא שלא בתוך הסעודה דאליב ברהמ"ז פוטר הכל (סע):

(יא) ודוקא בשאר פירות אבל אכל דברים שנעשים מקמה או דייסא שקורין (קאשע) בין מחיטים או משעורים ושיבולת שועל ושיפון או שאכל תמרים או ששתה יין וטעה ובירך בהמ"ז יצא שכל דברים אלו הם זייני וסועדים הלב רק דלכתחלה לא רצו לתקן בהמ"ז ובדיעבד יצא ואפי' לא אמר רק ברכת הזן לבד יצא ואם נזכר עד שלא חתם ברכת הזן יתחיל ועל שהנחת לאבותינו כו' וסיים ברכה מעין שלש (ואף שנא' סי' ר"ח סעיף י"ז כ' דנדה"א אינו פוטר לייסא כנר תמה עליו הנה"ג והפ"ק. ואני אומר שמכילס נעלם דברי ר"ן בפסקים גני צ"א סל ל' כוסות סכ' להדיא בשם הגאונים דנדה"א פוטר לדייסא). ונ"ל דה"ה כל תבשיל שנעשה מה' מיני דגן וכ"ש (פוטער קוכין ושמאלץ קוכין) וכו' וצא בזה דפוטר:

(יב) אע"ג דברכה ראשונה צריך לברך אפילו על דבר קטן אבל ב"א בין שאכל פת או א' מה' מיני דגן או כל דבר מאכל א"צ לברך אא"כ אבל כזית ועל משקין בין יין בין שאר משקין ואפי' יין שרף שמי"שב דעתו של אדם אפי' במעט אפי' אין מברכין ברכה אחרונה אא"כ שתה רביעית. אך כיון דר"א דעל משקין ג"כ מברכין על כזית כמו אוכלין. לכן ראוי לזהר שישתה או פחות מכזית או רביעית ומכ"ש ביין דאפשר דבי"א הוא דאורי"י (מ"א סי' ר"ז). ושיעור רביעית הוא כמעט מלא ב' קליפות מביצת תרנגולת והוא שיעור ביצה ומחצה ושמעתי בשם הגדולים שהנהיגו שיעור רביעית יהי' חמשה מקווארט ווילנר (סי' קכ"ט ומ"א סי' ר"י) ושיעור כזית הוא חצי ביצה (סי' תפ"ו) נמצא שיעור כזית כשליש רביעית:

(יג) אכל מעט ושהה וחזר ואכל אם אין מתחילת האכילה הראשונה עד סוף אכילה אחרונה בכדי אכילה פרם שהוא שיעור ג' ביצים מצטרף ומברך ואם לאו אינו מצטרף (סי' ר"י נמ"א):

(יד) שתה מעט ושהה וחזר ושתה מעט נ"ל דאין מצטרף:
(טו) שתה משקין המין כמו (ט"י וקאווי) אע"פ שכן דרך שתיתן נ"ל דא"צ לברך אחריו:

(טז) אכל חצי זית מה' מינים וחצי זית משאר מינים מברך בנ"ר. וכן פחות מכזית פת ודבר אחר מברך הברכה ששייך למין הפחות (מ"א סע) וכל האוכלים מצטרפים לכזית:

סב חיי אדם כלל נ נא הלכות ברה"נ

(יז) אכל חצי זית ושתה חצי זית או אפילו שתי פחות מרביעית אין מצטרפין (מ"א סו) וכל המשקים מצטרפים לרביעית. ונ"ל אפי"ן אם טבל המאכל במשקה אינו מצטרף (וע"ש ניומא בתוס' ישנים לדוק' לענין שוב דעת אחרין אכארי אכולין כו' וכמ"ש המ"א לענין רוטב ודלף כמשמע מדבריו דבזה מלטרף דליתא):

(יח) דברים שנכתוב בכלל ג"ב שמברכין על הרוטב כמו על הפרי צ"ע אם מצטרפין חצי זית מהאוכל וחצי זית מהרוטב (עיין מ"א סי' ר"ט):

(יט) יש לזהר שלא יאכל דבר שהוא כברייתו דהיינו קטנית א' ואגוז א' וכן כל פרי שהוא אינו גדול ככזית דכיון שהוא דבר חשוב י"א דמברכין ב"א אעפ"י שאינו ככזית. ואם חלקו מקודם עד שלא נשאר שלם ואכלו כבר נתבטל מחשיבותו (א"ר סי' ר"י נ"ג ע"ח):

(כ) שתי יין בכזית ואם כן הוא סי' אם יברך ב"א כיון שהוא פחות מרביעית. וכן שתי יין ונסתפק אם יברך ב"א ואין לו יין מותר לו לאכול כזית מדברים שמברכין עליו על המחיה ויכלול בתוכה ג"כ על הגפן אע"ג דלכתחילה היה אסור לשנות דבר שהוא מסופק אם הוא יין וכיוצא בו כדי לכלול בעל המחיה וכיוצא בו מ"מ כיון שכבר אכל או שתי והוא מסופק ואין לו מאותו המין לתקן יכול לכלול מספק (סי' ר"ט ט"ו סקי"ט וכ"כ א"ר סו):

(כא) אע"ג שבכל דבר שיש בו מה מיני דגן מברכין במ"מ כמבואר לקמן כלל ג"ד סי' ט' אבל ברכת על המחיה היה ראוי להחמיר אא"כ שיש באותו מאכל כ"כ שיאכל כזית קמח בכא"פ והעולם לא נהגו לדקדק בזה ומברכין על המחיה ויש להם על מי לסמוך (סי' ר"פ):

(כב) ומ"מ ג"ל דדוקא כמו (לעקיף ולוקר לעקיף) שידוע שהעיקר הוא להטעים הקמח והעיסה אבל מיני (גרוסיץ) שמבשלין עם (כולנעס) וקטניות דוקא בשאכל כזית בכא"פ מברך על המחיה ואין א' בטל לחבירו:

(כג) עד אימתי יכול לברך ב"א או בהמ"ז עד שיתעכל במעין שיעורו אחר האכילה כ"ז שאינו רעב ואחר אכילת פירות כ"ז שאינו תאב לאכול פירות ולאחר שתיה כ"ז שאינו צמא. ואם אכל מעט ואין אנו בקיאים לידע אם הוא רעב כ"כ כמו מקודם ולכן ראוי שיאכל דבר אחר ויברך ב"א שאז נפטר גם אכילה ושתיה הראשונה ואם הסית דעתו מתחלה שלא לאכול עוד צריך שיברך ברכה ראשונה על מה שיאכל. וכן אם שחה שיעור עיכול צריך לברך ברכה ראשונה על מה שיאכל וישתה (סי' קפ"ז):

(כד) לכתחלה אסור לאדם לצאת ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה שמא ישכח ובדיעבד יברך במקום שנזכר. ודוקא בדברים שאינו מברך אלא בניד אבל בדברים שמברכין אחריהם ברכה אחת מעין ג' יש ספק די"א דאפי"ן אם יצא צריך לחזור למקום שאכל ולברך שם כדלעיל כלל מ"ז סימן ט' לענין ברהמ"ז. ומ"מ בשעת הדחק יברך במקום שנזכר אפי"ן יצא במזיד ואעפ"י יש להם דין פת דחשבינן ליה כאלו היה עדיין במקום הראשון ואם רוצה לאכול במקום השני וכיש אם חזר למקומו הראשון אם הם מדברים שלא היה צריך לברך עליהם אלו לא יצא אף עכשיו א"צ לברך עליהם ברכה ראשונה (מ"א סי' קע"ט ס"ק י"ג) ועיין כלל ג"ט ובכלל מ"ז:

(כה) כיון די"א דברכה א' מעין ג' היא דאורייתא לכן ראוי להחמיר בכל החומרות שנוהג בבהמ"ז לברך מיושב ולא מעומד ובכל הדברים המבוארים בכלל מ"ז (סי' קפ"ג):

(כו) דין אם אחד מוציא חבירו מבואר לעיל כלל ה' סימן כ"ג:

כלל נא. דין ברכת כפה"ע ובפה"א (סי' ר"ג ר"ה):

(א) על פירות הגדילים באילן מברכין כפה"ע ועל פירות הארמה הם כל מיני

היי אדם כלל נא הלכות ברה"נ

מיני ליפתן וירקות ועשבים מברכין בפה"א ומיני אילן יתבאר לקמן סי' ט'. ואין מברכין ברכה זו אלא עפ"י ששה תנאים. (ה) שיהי' דרכו לאכול כך אם הי' חי ואם מבושל מבושל אבל אם אין דרך לאכלן חיין ואכלן חיין וכן במבושל מברך שהכל. (ו) שיהיה פרי חשוב לאפוקי תפוחי יער וכיוצא בו. (ז) שיהיה עיקר הפרי לאפוקי שרבישי קטניות וכן בכל דבר דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי וכיוצא בו. (ח) שיהיה כבר נגמר הפרי שרוב בני אדם אוכלין אותו לאפוקי אם לא בשלו כיצ' שאינן נאכלין אלא ע"י הדחק. (ט) במיני עשבים כיון שעשבים אינם חשובים ולכן אם אינן נורעים ע"י בני אדם אינן חשובים לקרות פרי: (י) שיהיה ניכר במקצת מהות הפרי אבל אם רסקו כ"כ עד שאינו ניכר לכל מה הוא אינו חשוב פרי:

(ב) אין מברכין בפה"ע או בפה"א אלא על דבר שטוב לאכול אותו הי' וגם שדרך בני אותו מקום לאכלן כך היין אבל על דבר שאין דרך בני אותו מקום לאכלן חיין אעפ"י שהן טובים לאכול אף שלא ע"י הדחק נ"ל דמברכין שהכל דאינו חשוב לקרות פרי. וכל מיני ירקות וקטניות יבישים ידוע שאין דרך לאכלן חיין וקטניות לחים וירקות כבושים כמו עשב שקורין (ויער קוויט) דדרכין לאכלן חיין. ומיני לפת (רינין ומעינין) ובצלים וצנון שקורין (רעטיך) אף שהם טובים ג"כ חיין מי"מ נ"ל דתלי ג"כ אם דרך באותו מקום לאכלן חיין. דאם אכל עם לחם עיין בכלל מ"ג. אבל דברים שטובין חיין יותר ממבושלין ואדרבה ע"י הבישול נשתנה לגרועותא או בשלן לבדן במ"י אע"ג דאם בשלן עם בשר הם טובים יותר מחיין כיון דאז אין הם העיקר אלא הבשר. לכן מברכין עליהן כשהן מבושלין שהכל. אבל אם הם העיקר כגון שטנגן בשומן ובדבש וכיוצא בו מברכין אף כשהן מבושלין ברכתן הראו"י (סי' ר"ה נמ"א דלא כט"ז ועיין כלל כ"ג סי' ס"ו) דמה לי אם מבשל במים או בדבש (וכן מטמע דעת הגר"א זצ"ל וז"ל ע"ש):

(ג) אין מברכין בפה"ע ובפה"א אלא על דברים חשובים בין שגדילים ביער או בשדה מאליהן כמו אגוזים ופאזימקעש ופאזינעש אבל מינים גרועים כמו תפוחי יער או וואלד בערנעש ומה שקורין באשכנז בוך עקר וכיוצא בו מברכין שהכל אפי' לאחר שבשלים (סי' ר"ג נט"ו ע"ש):

(ד) עשבים הגדלים בלא זריעה אפילו הם טובים לאכול כמו עשב שקורין (סליווי) שהן עלין המוצים (ונל"א קורין זייריוס) ואפי' לאחר שבשלים שהוא מאכל שרים מברכין שהכל דאינו חשוב כ"כ לפרי. ועל עשב שקורין (פאליטרו) אם זורעין אותו צ"ע דאינו חשוב. ואם אוכל (פאליטרו) עם שחר כנהוג אם בירך על השכר או בתוך הסעודה א"צ לברך על (הפאליטרו) שהוא מפל לשכר ואם בירך עליו שהכל מקודם יתכוין לפטור גם השכר. אבל על שאלאטען וכיוצא בו שנורע מברכין בפה"א (עיין טור סי' ר"ד נצ"ט רא"ז):

(ה) אין מברכין בפה"ע ובפה"א אלא על דבר שהוא עיקר הפרי. אבל מה שאינו עיקר הפרי יורד מדרגה א' דאם הוא פה"ע מברך בפה"א ואם הוא פה"א מברך שהכל (סי' ר"ז ע"ג נמ"א ס"ק י"ז) ולכן השרביטים שקורין שויטין של קטניות אפילו הם מתוקים אם אכלן בפה"ע בלא הקטניות כיון שאינן עיקר הפרי מברך שהכל. ידוע דאינן נאכלין אלא ברכתן ואח"כ נתקשו והט"ז כתב דעל צוקר שויטין מברך בפה"א וצ"ע:

(ו) גרעינין של פירות אם הם מתוקים מתחלה בש"ע הכריע לברך בפה"ע ואם הם מרים מתחלה אין מברך כלום ואם מתקן ע"י האור מברך שהכל דגרעינין מתוקים מתחלה נקרא פרי משא"כ המרים לא נקרא פרי כלל. אבל שקדים המרים כשהן קטנים דאז עיקר אכילתן הקליפה ואינה מרה מברכין בפה"ע אבל כשכבר הם גדולים ואז הם מרים אין מברכין עליהם כלל דאזוקי מזיק אבל אם מתקן ע"י אור או ד"א מברך בפה"ע שהרי באמת הם פרי אלא כשהם במיריותן מזיקים ולכן כשמתקן מברך בפה"ע אבל גרעינים מרים אינם פרי כלל (סי' ר"ז):

(ז) הפירות בקטן כיון שהן המוצים אע"ג דמקצת ב"א אוכלין אותו כך בש"ע פסק שאם נאכל ע"י הדחק מברכין בפה"ע וצ"ע. ונ"ל דאין מברכין אלא שהכל אם לא שבשלן או מתקן באור. ואם אין נאכלין כלל מחמת המיצתן לכ"ע

חיי אדם כלל נא הלכות ברה"נ

סג

אין מברכין עליו כלל. ואם מתקן באור או ע"י שיגון מברך שהכל. ולכן כל מיני פירות שמרקהין ברבש בעודן קטנים מאוד וידוע שאז אינן מברכין לאכילה כלל וכלל מברך רק שהכל. ועל ענבים מדינא אין מברכין עליו בפה"ע עד שיהיה כפול הלבן דקודם לזה נקרא בוסר וכיון שא"א בקיאיין בשיעור פול הלבן לכן אין מברכין עד שיהיה גדול ביותר. ולכן במדינות אלו שלוקהין ענבים בליל ר"ה לברך שהחיינו ומברכין בפה"ע צורך להודיע שלא יברכו לבטלה אלא יברכו בפה"א. וכן על זיתים קודם שגדל הנץ סביבם וחוביין קודם שנראה בהם שרשראות מברכין בפה"א (סי' ר"ב):

(ח) מיני יאגרעש וזרעונינים שמוצצין מהן המשקה וזורקין הקליפה כ"י המ"א ס"י ר"ג ס"ק א' לברך שהכל ולי צ"ע. ומנהג העולם לברך בפה"א אבל אותן הגדילים באילן ומוצצין אותן נ"ל דיברך שהכל שאין האוכל ראוי כלל כמו אלו שקורין (קאלינטע) וכיצא בו.

(ט) לא נקרא עץ אלא מה שנשאר הענף גם בחורף ואה"ז מוציא עלין מן ענף זה שנשאר ואפי' הוא דק רק כגבעול של פשתן אבל אם כלה כל הענף ולא נשאר רק השרש מה שהוא טמון בארץ אע"ג שנתקשה הענף כמו עץ בימות החמה כיון שכלה לגמרי. בחורף לא נקרא עץ כלל. ואמנם יש מינים שהענף כלה לגמרי בימות החורף ומ"מ נשאר מן השרש למעלה בקרקע כמו (פאזימקטע) הגדילים בגנות על אלו הפוסקים מחולקים אם נקרא פרי עץ או לא. ולכן (פאזימקטע) (עב"ל ענדנערין) וכיצא בהן אעפ"י שגדילים על גבעולין גבוהין כמין אילן רק בחורף נכמשין אלו הגבעולין ולשנה יוצא מן השרש גבעולין אחרים מברכין בפה"א ובדיעבד שבירך על אלו מינין בפה"ע יאכל א' כדי שלא יברך בודאי ברכה לבטלה אבל לא יאכל יותר עד שיברך על ד"א שברכתו בפה"א או דבר שברכתו שהכל (ופאזימקטע) שגדילים ביערים פשיטא דאסור לאכול יותר עד שיברך על ד"א. ומה שגדל על אילנות קטנות אף שנבהן פחות מג' טפחי' כמו (יאגרעש) שהורים כ"י המ"א לברך בפה"ע. והעולם נוהגין לברך בפה"א דלא חשיבי כ"כ פרי. ועל (יאגרעש) (עב"ל קאסטענהרנערין) אף שגדילי' על קוצי' נהגו העולם לברך בפה"ע אבל על פרי אדום שגדל על קוצים וקורין בל"א (האן פוטיין) ובל"ש על מיני פלומין וקירשין שגדל על אטדים וקורין בל"א שלוים קערשין ובלשון פולין (פאלינטע) מברכין שהכל שאינן השובין וגם שגדילים על אטדים. ועל מאלניש כ"י המ"ז לברך בפה"א ואני ראיתי בעיני שהראו לי העצים שגדילים עליהם והם זילנות ממש ומתקיימי' כמה שנים וא"כ אין ס' שמברכין בפה"ע (סי' ר"ג):

(י) אין מברכין בפה"ע ובפה"א אלא כשניכר במקצת שהוא פרי אבל אם רסקו עד שאינו ניכר כלל מה הוא מברכין שהכל. ואם רוב דרך אכילת אותן פירות הוא ע"י ריסוק אף לכתחלה מברך ברכתו הראוי'. ולכן המאכל שמבשלין מדלועין שקורין (קענדעט) וכן (אינגנער) ושאר בשמים שחוקי' שאוכלין עם (לוקטע) כיון שדרכן בכך מברכין בפה"א או כדין אותן בשמים (ר"ג) וכן קטניות שריסקן לגמרי ואינו ניכר כלל וכן מיני (גרויסיין) שעושין מן (רעלקע שקורין זל"א טאטרקי) וקורין (מלך גרויסיין) והוא דק בקמח וכן (רעניסניקטע) שעושין מקמח זה מברך שהכל אבל קטניות שמעכין בכף וכן (רעלקע קאשע) כיון שניכר תוארו מברכין בפה"א (כ"ב ור"ב):

(יא) על אורז או דוחן מבושלים שקורין (היזו או רייז) או שמתגן ועשה מהן פת כ"י המ"ז לברך שהכל ובשליה משמע להדיא שמברכין בפה"א וכן נ"ל. ולאחריו לכ"ע מברך בניד ובעל נפש לא יאכל תבשיל או פת של אורז ודוחן שנתמעכו אלא בתוך סעודה ד"א דעל תבשיל של אורז שנתמעך מברכין במ"מ אלא ד"א דאורז הוא ריון וכן בסוגיא דעלמא ו"א שהוא הירז ולכן אין לאכלו אלא בתוך הסעודה (כ"ב):

(יב) דבר שברכתו בפה"ע או בפה"א רק מחמת שנתרסק או מחמת שאינו עיקר הפרי או שלא נגמר הפרי ירד ממעלתו ומברכין עליו לכתחלה שהכל מי"מ

חיי אדם כלל נא נב הלכות ברה"נ

בדיעבד אם בירך עליו ברכתו הראויה לאותו מין יצא (מ"א סי' ר"ו). מה שהקשו על המ"א דל"כ למה כ' הפוסקים דהיכא דיש ס' נפרי אס הוא עיקר הפרי יברך נפה"א דיאל נדיעבד הא למ"א להיפוך נמי יאל כל' דלק"מ דזה הוי כלכתמלה כיון שרובה לנרך ומסתבר יותר לנרך נפה"א שכלל זה ג"כ פה"ע אצל נדיעבד שטעה נאמת יאל שהרי לא אמר שקר שהרי הוא מן העץ):

(יג) עירב ב' מינים שאין ברכותיהן שוין כגון בפה"ע עם בפה"א וכיוצא בו אע"פ שבא ליחן טעם הולכין אחר הרוב ומברך עליו. ודוקא בענין שאין ניכר אבל אם כ"א ניכר לעצמו ואינו נעשה למסל מברך עליו כ"א ברכתו הראוי' לו (מ"א סי' ר"ד ס"ק כ"ה):

(יד) על אגוז מוסקאט שקורין מוסקאט ניס) מברך בפה"ע ועל (לימרינד) בפה"א ועל פלפלין וזנגוויל רטובים בפה"א אבל האוכל פלפל וזנגוויל יבש וכן (עגוליד) שאין דרך לאכלם כך אינו מברך כלום (סי' ר"ג) ואם עירב בשמים שחוקים עם (לוקר) הבשמים עיקר ומברך עליהן ברכת אותן הבשמים (סי' ר"ג):

(טו) על (לימרינד) שכוססין אותו ומבליע רק הטעם ופולט (הלימרינד) ולאקרין האלץ או לאקרין פלעגליד) נ"ל דמברכין רק שהבל ואם אינו מבליע כלל אלא רק שלועם ופולט אינו מברך כלום (מ"א נס"י ר"י) ועל (לימרינד) נהיג עלמא לברך שהכל אבל במצין קני צוקר נ"ל דמברכין בפה"א:

(טז) השותה שמן זית כמו שהוא אינו מברך עליו כלל משום שמזיק ואם עירב עם שאר דברים א"כ הוא טפל. ואם יש לו מיהוש שעיקר כוונתו משום השמן אלא שמערבים בש"ד כדי שלא יזיק לו וא"כ השמן הוא העיקר אפי' הוא פחות מן הש"ד מברך בפה"ע. ואם עיקר כוונתו לשחות מפני הצמא אלא שאגב נותן לתוכו שמן לרפואה מברך רק על השתיה שהכל. ומי שיש לו שלשול ונתן לתוך המשקה אגוז מוסקאט שברכתו בפה"ע או (לימרינד) דינו כשמן (סי' ר"ג סעיף ז' ונפ"א ע"ס ז'):

(יז) אחד מה' מיני דגן שגדל בעציץ שאינו נקוב ועשה ממנו פת אינו מברך עליו המוציא לחם מן הארץ דאינו נקרא ארץ (כדליתא זירושלמי כלאים ספ"ז) אלא מברך עליו במ"ט ומ"ט מברך עליו ברה"מ (כדליתא זנרכות ריש פ' ג' שאכלו נאכל טבל דמוקי דכורע נעלין שאינו נקוב ועיין נפ"א סי' קס"ק ס"ק ט"ז ונ"ל דה"ה דאין מצד נפה"א דלא נקרא אדמה אלא המקוצר כדליתא נחלין קל"ט נמלא הן נראשו אל אדם כו' ע"ג נרש"י ואמנם על פירות האילן צ"ע אם מברך בפה"ע אם טיקרי פרי וגם אם נקרא עץ (וע' מה שכתבתי נכ"א סוף הל' לולב):

כלל נב. דין רוטב של פירות וירקות (סי' ר"ג):

(א) המבשל ירקות לאכילה מברך גם על הרוטב בפה"א דאע"ג דעל מי פירות כשסחטן מברך שהכל כדלעיל כלל מ"ט סי' ג' י"ל דיותר יוצא טעם הפרי ע"י בישול משיוצא ע"י הדריכה והסחיטה או י"ל שאני במי פירות שאין לו טעם הפרי רא"ש וסי' ר"ג נט"ו סק"י) אפי' אם שותה הרוטב בפה"ע. ואפי' אם בישל הירקות עכשיו שלא לצורך רק שצריך להמים לרפואה אפי' כיון שדרך אותן ירקי לעולם לבשלין לצורך אכילה ולכן גם הרוטב דין ירקות יש להם (סי' ר"ה):

(ב) ועל (ראס"ל) שהוא הרוטב של (אוגרקעט) וכיוצא בו שאין דרך כלל לשתות הרוטב אלא שכובשין רק לצורך האוגרקעט שיחמיצו ושופכין הרוטב אם רוצה לשתותן אינו מברך אלא שהכל דבטלה דעתו. וכן במדינות שדרך לכבוש (נוריקעט) כדי שיחמיצו (הנוריקעט) ושותין הרוטב כמו משקה כיון שהוא לצורך שתיה מברכין רק שהכל. ובמקום שדרך לטבול בו פת במי (אוגרקעט) ורוצה לשתות מברך על המים בפה"א והולכין אחר מנהג רוב העיר כן נ"ל (ואע"ג דנש"ע לא נזכר רק ירקות שנשלין הכי נס"י ר"ג כתב שראין או בשלין א"כ משמע דע"י שריה ג"כ יולא טעם הפרי יותר מע"י סחיטה וכן משמע עוד שם נמי שריית ענבים ומאכיס ול"ע):

(ג) ירקות שדרך לכבשן או לבשלין לאכול הירקות וגם לפעמים מבשלין רק

הרוטב כמו במדינה זו שכובש (נוריקעט) לצורך (הנוריקעט) וגם לפעמים מבשלין רק הרוטב לבד לכאורה נראה שמברכין בפה"א שהרי אין דרך כלל לשתות הרוטב וא"כ הוי כמו ירקות לאכול או אפשר כיון שעושים ג"כ לצורך המשקה אע"ג דאין דרך לשתות בדרך שתיה אפשר דמברכין שהכל. ויותר נראה לברך בפה"א דהא מבשלין כדי למבל בו הפת וכן נ"ל (סג) :

(ד) על רוטב של פירות שאין עומדין לבשל רק לאכלן היין לכ"ע מברך רק שהכל ול"ד לירקות דרובן אכילתן ע"י בישול משא"כ פירות ואמנם על (פלווימין) יבשים ועל (קארטין) ידוע שבמדינו שיש (פלווימין וקארטין) לרוב נמעי להו אדעתא דהכי ליבשן ולבשלין כ' האחרונים (כס' ר"ב) לברך על הרוטב בפה"ע. ועל הרוטב של גיפרענגלטע (קארטין) במדינה שגדילי מעט מזעיר י"ל דלא נמעי אדעתא לבשלין אלא לאכלן בעין וא"כ ראוי לברך שהכל ואפשר דנמעי גם לבשלין. ולכן ראוי ליהדר שלא ישתה הרוטב לבד רק מברך על הפרי בפה"ע ויכוין לפטור גם הרוטב שנעשה מפל. ועל (עפיל קוואס או יאגדע קוואס) לכ"ע מברך רק שהכל דהא אין עושין רק לצורך מימיהן וגם אין עומדין לכך ובוזה לכ"ע מברך שהכל ועל מי שריית צמוקין אפי' כשעדיין הצמוקים מעורבים במים אם מסך היין לשתותו מברך בפה"ג אבל אם כוונתו לאכול הצמוקין וגם לשתות המים כדרך שאוכלין שאר פירות עם הרוטב נחלקו הפוסקים אם מברך בפה"ע או שהכל ולכן בתחלה יברך שהכל אך יש ספק בברכה אחרונה ולכן ירא שמים א ישתה אלא בתוך הסעודה או יאכל פרי מי המינים כדי שיצטרך לברך ברכה מעין ג' וגם ישתה מים שיברך שהכל ולבסוף בנ"ך (ס' ר"ג) :

(ה) מיהו כ"ו כשבישיל במים לבד אבל אם בישל בשר או דברים אחרים א"כ עיקר הטעם ברוטב מן הבשר ונשתנה הרבה טעם הירקות והפירות אינו מברך על הרוטב רק שהכל ופשיטא וין שרף שנותנין לתוכו פירות שיתנו טעם ביי"ש דאינו מברך רק שהכל שעיקר הטעם הוא היי"ש. וה"ה אם בישל הירקות בחומץ או (נבאסט) כיון שנשתנה טעם הירקות מברך על הרוטב רק שהכל (ט"ז נסיון ר"ה אך עדכריו שהק' מלגון אין לו הנכה מ"ט הדין אמת כפי שכתבתי הטעם) :

(ו) על קטניות שמעבן לגמרי דרך כלי מנוקב וכן (רעליכע קאשע) שעשה ממנו (ופל) בהרבה מים כיון שאין זה דרך אכילה מברך שהכל. אף לפי מה שכתבתי לברך על (רעליכע קאשע) בפה"א דוקא כשהעיקר הם (הגרויפין) אבל כשהעיקר הם המים אי"כ הם בטילים לגבי המים ואינו דומה (לגרויפין) של ה' מינים בכלל נ"ד דה' מינים חשובים ואינם בטילים :

(ז) דין רוטב של (גרויפין) ולביבות מבואר לקמן כלל נ"ד ס"י ט"ז ט"ז י"ז י"ח :

כלל נג. דין ברכת מרקחת שקורין איין גימאכטץ (ר"ב ר"ג ר"ה) :

(א) כל מיני פירות שמטגנין בדבר אם הם גדולים כ"כ שהיו עכ"פ ראויים לאכילה ע"י הדחק מברכין בפה"ע אבל אם הם עדיין אינן ראויין כשהן חיים אפי' ע"י הדחק כמו אגוזים רכים המטגנין בקליפתן הירקות וכן שאר מיני פירות אינו מברך אלא שהכל (עיי' לעיל כלל כ"א ס"י ז' ונכ"א סג) (ר"ב) :

(ב) כל מיני לפתות (מעריץ ריבין צורקעט רעטיך קריין אינגנער) מברך בפה"א כדיון שהם העיקר הדבש נעשה מפל להם (וע' לעיל כלל כ"א ס"י ז') (ס"י ר"ג) :

(ג) פירות הגדילים באילני סרק כמו בארבעאקעש מברך שהכל שהרי לעולם אינם ראויים לאכילה אלא על ידי שמרקחין אותן בדבש והוי כבני אסא בסימן ר"ג וכן אותן שקורין בל"א האן פוטן מברך שהכל :

(ד) על שורש מעשבים הגדילים באגמים שקורין אייער ובל"א קלמוס מברכין שהכל דאינו אלא שורש ועוד דהוי עשב דדברא ועיין לעיל כלל כ"א ס"י ד' :

(ה) (אגרעט) שקורין (קריסאטהר נעריץ) וכן (פורעליקט) שקורין (יהאט טרויבין) וכן (מאליכעט ופאזיקעט) וכיצא בו כשהן שלימים בפה"ע ובפה"א ואם מרוסקין לגמרי שהכל כדלעיל כלל ג"א ס"י י' :

חיי אדם כלל נג נד הלכות ברה"ט

- (ו) על קליפת מראנץ הט"ז וא"ר כ' בפה"א והט"א כ' בפה"ע וכן נראה לי (ס"י ר"ג):
- (ז) כמיהן ופטריות שקורין (טוועמליך) בין מבושלין בין מרוקחין שהכל שאינו גדל רק מאויר:
- (ח) עלי וורדין שקורין (רויזן איין גימאכטן) אם אינן שהוקים ומרוסקים לגמרי מברכין בפה"א דאע"ג דגדילין על עץ כיון שהעלין אינו עיקר הפרי אלא הזרע שלהם הם העיקר (ס"י ר"ד):
- (ט) פלפלין חנגוויל רטובים (ו"א צמדיכטנו) או המרוקח בדבש או בצוקר אעפ"י שרקחן ביבישתן מברך בפה"א אע"ג שהם מין אילן מ"מ פלפלין לא נמעי עיקר נטיעתו אדעתא דהכי חנגוויל אינו עיקר הפרי ואפי' רקחו נכרים מותרים שהרי נאכלין חיין ע"י תערובת (לוקן) אבל שאר כל מיני פירות או ירקות וכן עלי וורדי' כל שאינו ראוי לאכול אותו חי אם בשלן או רקחן נכרי אסורים משום בשי"ג (ס"י ר"ו):
- (י) (יאנגעט) במדינה זו שדרבן לרסק אותן לגמרי וקורין (גיפרעגלטע יאנגעט) ראוי לברך בפה"א (ועיין לעיל כלל כ"א ס"י ק' וס"י י'):

כלל נד . דין במ"מ (ס"י קס"ט ור"מ):

(א) ה' מיני דגן כיון שהם חשובים שנשתבחה בהן א"י כדכתיב ארץ חמה וישעורה ולכן קבעו חייל להן ברכה בפ"ע ואמנם השיבתן אינו אלא כשעשה מהם תבשיל. ולכן ה' מיני דגן שהם חיטים שעורים שבולת שועל שקורין (האצער) שיפון שקורין (קארין) כוסמין (המין הזה אינו מלוי צמדיכטנו) אם אכל הגרעינין חיין או קלויים באש או אפי' שבישיל שעורים במים והן עדיין בקליפתן או אפי' נכתשים רק שהם שלימים ולא נתמעכו כלל אינן חשובין ומברכין בפה"א. ויש לזהר שלא לאכול מהם כזית אלא בתוך הסעודה משום ס' איזה ברכה אחרונה דכיון דבירך בפה"א יצטרך לומר בב"א על האדמה ועל פרי האדמה וברכה זו לא מצינו ועל המחיה א"א לברך דלא שייך אלא כשבירך במ"מ ובדיעבד שאכל כזית יברך בורא נפשות (ס"י ר"ק):

(ב) כתש אותם במכתשת והסיר קליפתן כמו שעורים שקורין (גאנגעלאך) ונתמעכו ונדבקו יחד ע"י הבישול. וכן כל מיני גרופין (געשטטי או האצנע גרויפין) שידוע שהם נחלקים ע"י הכתישה ולא נשארו שלימים וכן (קאזע) של דגן כ"ז לפי שנחלקו ע"י כתישה אפי' לא נדבקו יחד ע"י הבישול וכן כל מיני מאכל שעושין מקמח של ה' מינים הנזכרים ובשלן במים או בשאר משקין ואפי' אותן שבלילתן עבה רק שחותר העיסה לפרורין קטנים כמו (לאקסן פארפיל טריפלך) שאין בכל אלו תואר לחם ואין בכל חתי' כזית ומכ"ש אם בלילתן רכה אפי' אכל הרבה כרי שביעה מברך תחלה במ"מ ולבסוף על המחיה (עיין מ"א ס"י ר"ק ונא"ר עס ס"ק ה') ועיין לקמן סימן ו':

(ג) לש עיסה בשמן דבש חלב שומן וחמאה או שאר מי פירות ואפי' נתן לתוכו ג"כ מעט מים או שלש העיסה במים לברך אלא שעשה ממנו כמו (פללדין או טערטליך) ומילא בתוכו בפירות. או אפי' לש במים לברך וגם לא מילא בשום דבר רק שגלגל את העיסה דק כמו (הויזן בלאזין) או (קיכליך) שלנו ואופין אותם בתנור ואוכלין אותן רק לקינוח כ"ז נקרא פת הבאה בכיסנין ואינו לחם גמור כדלעיל כלל מ"ב ס"י א' דלחם גמור אין בו א' מן תנאים אלו. ולכן אם אכל מהם פחות מן ד' ביצים (דיס ען האסרוניס עכתו דג' או ד' ביצים הוא שיעור סעודה כמו לענין עירובין ולכן לכמתלה יזהר בזה אך שמעתי מפה קדוש הגר"א שלא כראה לו אלא כמו שכ' נס"י ד' בשם א"ל שהוא סעודתו ערב ולהריס) מברך במ"מ ולאחריו על המחיה וא"צ נפ"י (ס"י קס"מ):

(ד) אכל מהם שיעור שדרך שאר בני אדם לקבוע עליו סעודה קבוע דהיינו סעודת ערב וצהריים (כ"כ נא"ל). והיינו שאם אכל מהם בלא ליפתן ישער שאלו אכלו אחרים שיעור זה בלא ליפתן היו שבעים ואם אכל עם דבר אחר ללפת ישער

סח חיי אדם כלל נדר הלכות ברה"נ

ג"כ אלו אכלו אחרים עם דברים אחרים ללפת . ואפילו אכל אותן בלא לפתן ושבע ממנו ואלו אכלו אחרים בלא ליפתן לא היו שביעים כיון שעכ"פ אם היו מלפתין אותן עם דברים אחרים היו שביעים והוא ג"כ עכשוו שבע ולכן צריך נטי' ומברך המוציא ובהיזו ואפילו אם אכל כבר מעט ונמלך לאכול כדי שביעה צריך נטי' והמוציא וברכת המזון אבל אם אין ברעתו עתה לאכול אלא מעט אע"ג דבין הכל יהיה כשיעור ויברך אהריו ברהמ"ז מ"מ א"צ נטי' והמוציא כיון שלא יאכל כשיעור (ס"י קס"ח ונמ"ח) :

(ה) אם לש העיסה במי ביצים בלא מים או שלש במים ומלא בבשר ודגים וגבינה שקורין (פינאג) וידוע שהדברים אלו בלא"ה באים ללפת הפת וי"ל דאינן מבטלין העיסה מתורת לחם ואינן דומין לפירות דאין דרך ללפת בהן פת ויש סברא לומר דאעפ"כ אינו דומה ללחם גמור ויש לו ג"כ דין כסנין . ומכא ספק ראוי לכל ירא שמים שלא יאכל אפילו פחות מכזית כ"א בתוך הסעודה ובדעיבד או שאינו רוצה להחמיר על עצמו ואכל פחות משיעור ג' ביצים (היינו לאומרא) מברך במי"מ ועל המח"י (ס"י קס"ח מ"א ס"ק מ"ד) ואם אכל כדי שביעה יעשה כמו בסמוך בס"י ו':

(ו) אם לש עיסה בלילה עבה במים ואח"כ מגנה בשמן או דבש או שבשלה אם יש בכל חתי' כזית אפשר דזה הוא תואר לחם וא"כ יש בזה ספק ד"ל כיון שהיה עיסה בתהלה אעפ"י שבשלה או מגנה אעפ"כ תורת לחם עליו וא"כ אפי' יאכל אחר הבישול אפי' פחות מכזית מברך המוציא גם י"ל כיון שמעולם לא היה לחם גמור וא"כ כיון שבשל או טיגן בטל מתורת לחם לגמרי ואפילו יאכל כדי שביעה מברך במ"מ ועל המחיה . ולכן ראוי לזוהר שלא יאכל רק בתוך הסעודה או שיאכל עכ"פ כזית מלחם גמור כדי שיברך המוציא ובהמ"ז וא"צ לברך על עיסה זו . ובדעיבד אם אכל פחות מג' ביצים יברך על המחיה ואם אכל כדי שביעה מחויב ליטול ידיו ולברך המוציא על לחם גמור ויאכל כזית כדי שיברך ברהמ"ז (משא"כ בס"י ה' דמקלת אפרוכיס כ' דיש להם דין כסנין לגמרי אבל הכא לא הכייעו כלום) . אך נוהגין אף לכתחלה לברך במ"מ ועל המחיה אם לא אכל כדי שביעה ודוקא שיש בכל חתי' כזית אבל אם אין בכל חתי' כזית לא עדיף מלחם גמור בסומן י' אבל לעיל בס"י ה' בלש במי ביצים כמו אלו שקורין (איינר בייגליך) אין חילוק אם יש בכל אחד כזית או לא דדוקא בבישול י"ל דמבטל מתורת לחם משא"כ באפיה דאדרבה ע"י האפיה נעשה לחם רק מצד הביצ"י י"ל דמבטל מתורת לחם וא"כ אין חילוק אם יש בכל אחד כזית או לא (סג) :

(ז) ואם לש העיסה בלילה רכה במים ואח"כ אפה בתנור או אפי' שאפה במחבת בלא משקה כעיסה שאופין ממנו מולייתא שקורין (בלאכטע) ואף שמעריבין בו קצת ביצים זה בטל ברוב במים ואף שמושחין המחבת במעט המאה וכיוצא בו שלא תשרף העיסה זה לא חשוב כלום וא"כ הוי לחם גמור ומברכין המוציא וברהמ"ז ואפי' טגנו בשמן ואפאו אח"כ דינא הכי אך אם דקין מאד אוי בודאי אין לחם דין לחם אלא דין כסנין (כלאיימא בס"י ג') אבל אם אין דקין מאד ראוי שלא לאכול כדי שביעה אלא בתוך הסעודה דאף שממלאין אותן אחר האפי' בגבינה ומטגנין בחמאה זה אינו מועיל לבטל מתורת לחם והסופגנין שקורין (פאמפיסקעס) או (זייכילקעס) שבלילתן רכה אפי' אם נילושין במים כיון שמתגנין אותן בחמאה ושומן אפי' אכל כדי שביעה מברך במ"מ ועל המחיה . (והויזין בלאזין) דהיינו שמגללין עיסה הנילוש במים בלילתה עבה ואח"כ מטגנין במשקה יש לו דין המבואר בסומן ו' ואם נילוש ג"כ במשקה או שהם דקים מאוד דינן כמו בס"י ג' (סג) :

(ח) אכל מאחד מכל מינים אלו בתוך הסעודה תמצא בכלל מג' סומן ה' ט"י על איזה מהם מברך אפי' בתוך הסעודה (סג) :

(ט) ה' מיני דגן בין (גרויפין) או (גאגליך) שבישול עם שאר מינים כדרך שמבשלין (גרויפין) עם (בולנעס) ו(גאגליך) עם (ארנעס) אע"ג דהמין אחר הוא הרוב כיון שיש בו עכ"פ כ"כ מן ה' מינים אלו בענין שאי"א לומר שנתבטל לגמרי מברכין במ"מ על (הגרויפין) אמנם על שאר המינים צ"ע שהרי כיון שהם עומדים בפ"ע

חיי אדם כלל נר הלכות ברה"י

ואינו מעורבין וגם אינו ידוע אם זה מה שמבשלין ביהר היינו שיתנו ה' מיני טעם בשאר המינים דשוא איפכא הוא שהקטניות יתנו טעם בגרוסיין ונ"ל שצריך לברך אבל אם נתמעכו ומעורבין אעפ"י שישאר המינים הם הרוב וכן (פייקויקין) מקמח שמטגנין עם ביצים וגבינה כיון שיש בו עכ"פ קמח ליתן טעם מברכין במ"מ אבל אם נתן בו רק קמח לדבק בעלמא וכן לפתן שלפעמים גותנין בו קמח לדבקו נעשה טפל ומברך על העיקר וכן (טארטין) שעושים משקדים (ולוקר) וביצים עם מעט קמח לדבק בעלמא בטל במיעוטו כיון שהוא מעורב; ולענין ברכה אחרונה מבואר כלל ג' סי' כ"א כ"ב (סי' ר"ד מ"ח) ועיין לעיל כלל מ"ב מדין עירב קמח עם קמח של שאר מינים:

(י) פירורי לחם שאין בכל פירור כזית שבשולן אעפ"י שעדיין עליהן תואר לחם ואף שנפחו ע"י הבישול או שנדבקו יחד ע"י הבישול עד שנעשה מכל פירור כזית מברך במ"מ ואפי' אכל כדי שביעה ובלבד שלא יהיה שום פירור שיחיה כזית קודם הבישול וגם עכשיו יש בו כזית דע"ז מברך המוציא כדלעיל כלל מ"ב (סי' קס"ח):

(יא) אם לא בישולן אלא ששראן במשקין ואפילו במים או במרק או בדבש ונשתנו אם לא נשאר בהם תואר לחם מברך במ"מ ואפילו אכל כדי שביעה אבל אם עדיין עליהם תואר לחם כיון שלא נתבשלו עדיין דין לחם עליו בכל הדינים ואם נשתנו המשקין מצורתן מחמת הפירורין בידוע שאין בהם תואר לחם ואם שרה ביין אדום מברך במ"מ. וכל זה אם אין בכל פירור כזית אבל ביש בהם כזית אפילו אין בו תואר לחם מברך המוציא (סע):

(יב) (קנייליך) שעושים ממצה כתושה או מלחם מפורר ומערבין אותן בשומן וביצים וחלב והזורין וגובלין ומבשלין או מטגנין אותן אע"ג שחזרו קודם הבישול להיות בכ"א כזית מברך במ"מ ואפילו גבלן בדבש ואפה בתנור כמו (לעיקר) דכיון שנבלן תחלה במשקין ועבר הימנו כל תואר לחם קודם שחזרו וגבלן ומ"מ יש להחמיר (כלעיקר) ואם גבלן במים יש לזהר לעשותן פחות מכזית כן נ"ל דלא כמ"א שהניח בצ"ע (סע):

(יג) פירורי לחם קטנים שנותנים לשכר הם ואין כוונתו רק ליתן קצת קיוחה בשכר איצ' לברך כלל על הפירורים דבטלים לגבי השכר ואם הפירורין בעין ויש בהן ממשות אינן בטלים וצריך לברך גם עליהם (סי' קס"ח במ"א ס"ק ל'):

(יד) קמח של א' מה' מיני דגן שבשלו עם מים או משקין עד שהוא עב קצת אעפ"י שא"צ ללועסו עכ"פ זה הוא דרך אכילה ומברך במ"מ ועל המחיה ואם הוא רך כדי שתהיה ראוי לשתייה מברך שהכל ובו"ג לפיכך (זוסא) שעושים מקמח קלי שמטגנין הקמח בהמאה ושופך עליו מים הרבה מברך שהכל (סימן ר"ס סעיף י')

(טו) לביבות שבשולן במי' (פערפיל לחקין קנייליך) ודומיהן אם אוכל הלביבות עם המרק יברך רק על הלביבות והרוטב בטיל לגביהו. אם אינו אוכל הלביבות ורוצה לשותות המים לבד נ"ל דהוא ספק וראוי לברך על מעט לביבות במ"מ. וגם יברך על ד"א שברכתו שהכל ויאכל עכ"פ כזית מן הלביבות וגם מן הדבר אחר יאכל או ישתה כשיעור כדי שיברך על המחיה וגם בנ"ר ואם אין לו ד"א יברך על הרוטב שהכל:

(טז) אם בישל רק מעט לביבות ועיקר כוונתו רק בשביל המים והרוטב כמעט צלול בזה אין המים בטלים ללביבות ומברך על המים שהכל ועל הלביבות במ"מ וגם בזה יותר טוב שיברך שהכל על ד"א (ע"ג כ"ח):

(יז) (האנצרכי גריץ וגערשטני גריץ) במדינתנו ידוע שנחלק כל גרעין לשנים ולכן אין ספק ומברכין עליהן במ"מ והמים שנבשלו בהם דינן כמו בלביבות בסי' מ"ז ט"ז (כ"ז מנאר כ"ע סי' קס"ח וס"א ונסמין ר"ה כמ"א ס"ק ז'):

חיי אדם כלל נה נו הלכות ברה"ג

כלל נה . רין ברכת היין ואם פוטר שאר משקין (סי' ר"ג וקע"ד) :

(א) על היין בין שהוא חי או מבושל או קונדיטין דהיינו שנתנו לתוכו דבש ובשמי ונ"ל דהיה מה שקורין (ווערמיט וויין) שהוא מר (סי' ר"ג אהרי לענין י"כ דינו כיון לכ"ד ע"ש נל' 5) ואפילו אם מריח כחומץ כיון שיש לו טעם יין המרא הוא ומברך בפה"ג אבל אם נתחמץ כבר שיש ב"א נמנעין לשתות מפני המיצותו מברכין עליו שהכל ומ"מ אין אנו בקיאים בזה ולכן אם אינו חמוץ מאוד אז יברך על יין גמור תחלה כדי שיוכל לברך תחלה וסוף כברכת היין (ר"ד) :

(ב) שמרי יין שנתן עליהם מים אע"ג שבזמניהם שהיה יינם חזק-אם נתן בו ג' מדות ומצא ד' מדות מוכח מילתא שהיה עדיין בשמרי יין והיו כיון מזוג ומברכין בפה"ג אבל יינות שלנו שאינן חזקים לעולם מברכין שהכל . וה"ה אם עצרו החרצנים בבית הבד ואח"כ נתנו עליהם מים דינו כשמרים אבל אם לא נדרנו אלא ברגל אפילו אם לא מצא מים יותר ממה שנתן או אפי' בפחו' אפי' מברך בפה"ג דיון הוא והמים נבלעים בזגים ובמה שיצאו יש בו הרבה יין (ר"ד) :

(ג) יין שנתערב במים אם אין בו אלא א' משישה במים ודאי במל דאע"ג דק"ל טכ"ע דאורייתא מ"מ לא השיב טעם לברך בפה"ג ואם יש בו יין יותר אם דרך אנשי מקומו למווג אותו כ"כ מברך בפה"ג וא"ל במלה דעתו וכן אם נתערב בשאר משקין אם נתערב כ"כ עד שנפגם טעם היין מברך שהכל ובשכר תאנים שאינו מפסיד כ"כ אזלינן אחר הרוב (ר"ג) :

(ד) כשם שפת אם קבע עליו פוטר כל מיני מאכל כן הקובע עצמו לשתות יין אעפ"י ששותה גם שאר משקין א"צ לברך עליהם לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה . ודוקא שהיו המשקין עומדין לפניו בשעה שבירך על היין או עכ"פ שהיה בדעתו לשתות משקין אבל בלא"ה אפי' קבע עצמו לשתות יין כיון די"א דבזמן הזה אין קביעות ליין אי"כ הוי ספק ברכי' (עיין נכ"א) (סימן קע"ד סעיף ג' וסימן ר"ק נמ"א ס"ק כ"ד) :

(ה) שתה יין בדרך ארעי כוס א' או ב' ואין בדעתו כלל למשוך עצמו ביין וגם לא היה בדעתו בשעה שבירך על היין לשתות שאר משקין צריך לברך על שאר המשקין אמנם לענין ברכה אחרונה יש להסתפק דבסימן ר"ח ס"ק כ"ד משמע שאפי' שותה כוס א' פוטר וכן משמע להדיא בשל"ה ע"ש במ"א ולפי מה שאכתוב בנ"א אני מסופק בדין זה :

(ו) המקדש על היין ודעתו לשתות יי"ש או (קאווע) . המ"א כ' דא"צ לברך על המשקין ולי נראה דצריך לברך ולכן הנכון שיוכין שלא לפטור המשקין ואעפ"כ יברך שהכל על מעט (לוקר) ויכוין לפטור גם המשקין :

(ז) כשמברך על היין בתוך הסעודה להוציא אחרים כברכתו יאמר סברי רבותי ר"ל תנו דעתכם לשמוע ולצאת כיון שמרודין באכילה כדי שיפסקו מאכילתן ולכן משום לא פלוג אומרים לעולם סברי וי"א דוקא על היין משום שלפעמים מביא ילדה לעולם ולכן אומר סברי ר"ל שאני סובר שיין זה הוא לברכה ולא לקללה ובבבב"ג ובבבב"ז הולכין אחר המנהג אבל אין אומרים ברשות על קידוש והבדלה כיון שהוא דבר שבהובה ועיין לעיל בדין המוציא (ועיין נסימן קע"ד וננ"י ר"ל סימן קס"ז) :

כלל נו . דין עיקר וטפל (סי' רי"ג) :

(א) כל דבר שהוא עיקר אכילתו עכשיו ואוכל עמו או לאחריו איזה דבר לטפל וכ"ש אם הם מעורבים שאז הולכין אחר הרוב והרוב הוא העיקר ובחמשת מיני דגן הם העיקר . כדלעיל כלל נ"ד מברך על העיקר ופוטר את הטפל וא"צ לברך עליו לא לפניו ולא לאחריו ודוקא עפ"י ד' תנאים (ב) שיהיה דעתו עליו בשעת ברכה או שרגיל בכך (ג) שאוכל הטפל באותו מעמד לאפוקי אם הלך בנתיי' לחדר אחר (ד) שאין כוונתו כלל לאכילת הטפל ואינו אוכלו אלא בשביל העיקר שאוכל

חיי אדם כלל נו נו הלכות ברה"נ

(ז) שאוכל העיקר תחלה ולכן אם הלש לבו ואוכל דג מליח או צנון ובצל וכדי לבטל טעם החריפות אוכל גם מעט פת או דבר אחר וכן השוטה י"ש ואוכל אחריו מעט פת מברך על העיקר וא"צ לברך על הטפל ודוקא שהיה דעתו על זה בשעת הברכה או אפילו שלא היה בדעתו בפירוש רק שרגיל בכך ואוכל העיקר תחלה ולכן אפילו לא היה הטפל בשעת ברכה והביאו לו אח"כ מ"מ א"צ לברך על הטפל אבל אם אינו רגיל בכך וגם לא היה בדעתו בפירוש או שאכל הטפל קודם שאכל העיקר או אפילו שהיה דעתו אלא שהלך אחר הברכה לחדר אחר ליקח הטפל בענין זהו שינוי מקום כדלקמן כלל נ"ט צריך לברך גם על הטפל (סימן ר"ג):

(ב) כל זה כשאין כוונתו לאכול הטפל ואינו אוכל אותו רק להפג המרירות אבל אם כוונתו ג"כ בשביל הטפל כגון ששוטה י"ש ואוכל ג"כ (לעקיד) או מרקחת אע"ג דנראה שאחד עיקר והשני טפל כיון שכוונתו לאכילת שניהם וא"כ אין זה טפל לזה וצריך לברך על (הלעקיד) או המרקחת תחלה שהם חשובי ואח"כ מברך על הי"ש אף שהי"ש חביב עליו כדלקמן כלל נ"ז (סג):

(ג) אם הטפל הוא פת נ"ל דאם אוכל פחות מכביצה א"צ נמי ואם כביצה ישול ידיו ולא יברך ענטי' בדפסוקת מכביצה כל"ה י"א שאין לריך כט"י ולכן כל"ל להכריע כן עיין סי' קכ"פ):

(ד) הרוצה לשתות יין ואוכל תחלה כדי שלא ישתה אליבא ריקנא ואם היה מברך על היין תחלה היה נפטר האוכל מטעם טפל אך כיון שאוכל הטפל תחלה צריך לברך עליו וי"א שמברך עליו ברכתו הראוי' לאותו דבר וי"א שמברך רק שהכל כיון שהוא טפל הפסיד ברכתו הראוי' לו ואם ברכת העיקר הוא שהכל כגון ששוטה י"ש וברכת הטפל היא ברכה אחרת לכ"ע כיון שאוכל טפל תחלה מברך עליו שהכל כברכת העיקר וא"צ לברך עוד על העיקר (רי"ג):

(ה) כששוטה באמצע הסעודה ואוכל עמהם איזה דבר למתק השתיה אע"ג דלולי השתיה היה צריך לברך עכשיו טפל לשתיה וא"צ לברך ולכן על העשב שקורין (פאליטרון) א"צ לברך שהוא נעשה טפל למשקה והמשקה לסעודה (כמ"ט ס"ח סימן קע"ד ס"ק ט' נ"ס ה"א):

כלל נו. רין קדימה כברכות (רי"ב):

(א) מצוה לעולם להקדים לברך על החשוב יותר מפני חשיבותו או על החביב מפני חביבותו ואנו בני אשכנז קי"ל כהפוסקים דמה שהוא רגיל להו' חביב עליו אפי' אם עתה הפיץ במין ה' נקרא חביב לענין זה (אבל הרמב"ם ס"ל דמניב מקרי סה דמניב עליו בלתי פסס):

(ב) חשוב לענין זה הוא על א' מג' אופנים (א) ז' מינים הנזכרים בשבת א"י כפי עקב כדכתיב ארץ חטה ושעורה גפן והוא כולל בין ענבים לחים או יבש"י או יין. תאנה. ורמון. זית. ודבש הוא תמרים. וכיון שנשתבחה בהן א"י הם חשובי יותר משאר מינים (ג) דבר שברכתו מבוררת יותר על מין פרטי שבזה הוא שבה יותר להקב"ה שמראה בזה השגחתו בפרטית כגון ברכת המוציא שהוא מיוחד רק לפת וכן במ"ט או בפה"ג וכן בפה"ע ובפה"א שהם מבוררים יותר מברכת שהכל שהוא כולל כל המיני' (ג) בז' מינים הנזכרים יש ג"כ א' חשוב מחבירו שכל מה שמוקדם בפסוק הוא יותר חשוב מהמאוחר:

(ג) הא דאמר מוקדם לחבירו דוקא כששניהם לפניו ורוצה לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם או שמין החשוב אינו לפניו א"צ להמתין עיין לקמן כלל ס' סי' ב':

(ד) הא דא' מוקדם לחבירו דוקא אם ברכותיהם שוין כגון ענבים ותפוחים וכיוצא בזה דכיון דצריך לברך על א' מהם ולפסור את חבירו יש בזה חשיבות אבל אם אין ברכותיהן שוין כגון צנון וזית שברכותיהם בפה"ע ובפה"א שצריך ע"כ לברך על כאו"א אין כאן חשיבות כלל ומברך על איזה שירצה אפי' השני ממין ז'

וגם חביב (ר"ט) וי"א דלעולם אולינן בתר החביב (רמ"ס) ודוקא כשאין ברכת האחד מבורר מחבירו אבל כשברכי' אחד מבורר כגון במ"מ וכן בפס"ג וכ"ש המוציא זה מוקדם לכל דבר חוץ מקדימת הפסוק:

(ה) לפיכך היו לפנינו מיני פירות וברכותיהם שוין ואין ביניהם מין ז' מקדים החביב ואם יש ביניהם מין ז' אפי' הוא חצי פרי מקדים לברך על מין ז' אעפ"י שהב' שלם החביב עליו ומ"מ אם שניהם מין ז' או שניהם אינם מין ז' מקדים השלם ואם אי החביב ואי שלם שלם עדיף ואם אין ברכותיהם שוין אפי' היה אי' ממין ז' כגון צנון וזית אין קדימה כלל ועכ"פ לברך על מין זה שהוא חביב עליו עכשיו (דג"ה) יולא לכ"ע שהרי לרמ"ס לעולם אולינן אחר קנינ' לו עכשיו ואפילו לרא"ש שמנכך על איזה שירלה מ"מ הנרייה נידו) ונ"ל דאם ברוב הפעמים הפ"ע חביב לו אף שעכשיו רוצה יותר וחביב לו הפ"א יותר טוב שיקדים לברך על פה"ע (שהרי לנה"ג לעולם נפה"ע קודם שהיא מנוצרת יותר מנפה"א וגם נמנינ' קי"ל כרא"ש דאולינן אחר כוב פעמים וכן אס הוא עכשיו קנינ' לו עכ"פ להרמ"ס זה הו' קנינ' ונהלטרף דעת נה"ג ראו להקדים נפה"ע):

(ו) וכ"ז כשא' מין ז' דאין לזה חשיבות רק מצד שהוא מין ז' וכיון שאינו יכול לפטור בברכתו מין הב' לא מקרי חשיבות כלל במה שיקדים לברך עליו כיון שגם על הב' צריך לברך (עיי' מ"א ס"ק ז') אבל בז' מינים גופא הכתובים בקרא כיון דהכתוב אקדמיה אנו נמי מקדמינן אעפ"י שצריך לברך על שניהם:

(ז) ולכן כיון שלא כלל הכתוב כל ז' מינים ביהרד אלא שחלק לשנים דכתיב ארץ חמה ושעורה גפן תאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש והפסיק הכתוב בין רמון לזית והתחיל ארץ זית ב' להורי שמה שסמך לארץ בתרא הוא חשוב יותר ממה שמאחר לארץ קמא ולכן זית קודם אפי' לתבשיל של שעורים אע"ג שברכתו היא מבוררת שווא במ"מ מ"מ קדימת הפסוק הוא מוקדם למעלה זו של מבוררת לבד וכיון דזית אי' לארץ בתרא ושעורים הוא ב' לארץ קמא זית קודם וכ"ש שקודם לגפן ותאנה ורמון דאפילו תמרים שהוא דבש שהוא ב' לארץ בתרא קודם להם והא דקודם זית לגפן דוקא לענבים אבל יין קודם לזית אע"ג שהוא מוקדם בפסוק דחשיבות היין שהוא גדולה מאוד וגם ברכתו מבוררת דוחה קדימת הפסוק אבל במ"מ אפילו משעורים דוחה מעלת היין שגם ברכת במ"מ היא מבוררת ועוד שמוקדם בפסוק (מ"כ ה"א) נשם הגהת נצו ונרכת נצ"מ קודמת ליין ר"ל אפילו דשעורים ומ"כ זית קודם לנרכת נצ"מ ר"ל דשעורים ומ"כ אך נצ"מ לפי שהיא קשונה ר"ל אפילו דשעורים וכ"כ נה"ל נצו ולפ"ו מ"כ נצ"מ דמסדר המעלות נצ"מ אל קיטין הוא ט"ס אלא ל"ל נצ"מ ר"ל אפילו דשעורים). היו לפניו יין ותבשיל שעורים וזית צ"ע מה יעשה דהא יין קודם לזית ושעורים קודמין ליין וזית קודם לשעורים. ונ"ל שיסלק אי' מן השולחן (כדליתא נס"י קס"ק סעי' ה):

(ח) קדימת הפסוק הוא קודם לכל ואחריו ברכה מבוררת שהחשיבות הוא מחמת הברכה ואחריו מעלת מין ז' ואחריו מעלת שלם ואחריו מעלת חביב נמצא סדר המעלות. המוציא. במ"מ אפילו מתבשיל של שעורים או שכולת שועל ושיפון שהם גם כן מין שעורים. בפס"ג זית במ"מ של שעורים. תמרים. ענבים. תאנה רמון. בפס"א ובפס"ע קודמין לשהכל. בפס"ע ובפס"א אולינן בתר החביב אפילו בצנון וזית. ברכותיהם שוין אולינן בתר מין ז' והמוקדם בפסוק מוקדם לברכה. שניהם אינן מין ז' אולינן בתר החביב. ברכת אכילה ושתיה קודמין לברכת ריח. ברכת אשר יצר קודם לכל הברכות שהיא תדיר (מ"א סס"י קע"ה). תבשיל של חישום קודם לשעורים. שעורים ודגן או שכולת שועל שעורים קודמין. דכתיב בהדי' בקרא. שכולת שועל ודגן נ"ל דשכולת שועל קודם (לדאפי' לענין כלאי' הס מין שעורי' משא"כ דגן שהוא זיפון דהוי כלאים נשעורים כלאי' ריש כלאים). אבל דבר שפעון ברכה אי' מעין שלש וגם דבר שצריך לברך בג"ר דיינו שאין ברכה אי' מעין שלש פוסרת בג"ר כמבואר בכלל נ' מברך תחלה ברכה אי' מעין שלש ואח"כ בג"ר כדמשמע במ"א ס"י ר"ב ס"ק כ"ז:

חיי אדם כלל נו נח נט הלכות ברה"נ

(ט) הא דיש מעלה למין זי דוקא כשכבר נגמר פריו אבל כיון שלא נגמר הפריו אין לו דין קדימה דלא משתבח קרא במידי דלא הזי (מ"א) ולכן אלו זיתים הכבושיי שבמדינתנו שקורין (אילאווקט) שכמדומה שהם שלא נגמר פריו אין להם קדימה כן נ"ל. וכן הכוסם חטים אין בו קדימה;
(י) בשמקדש בשבת על היין צריך לכסות הפת כדי שלא יראה בושתו וה"ה בשחרית כשאוכל מ"מ:

כלל נח. דין טעות בכרכוח:

(א) טעה ובירך על הלחם במ"מ יצא אבל אם בירך המוציא על התבשיל שנעשה מה מיני דגן לא יצא כן נ"ל (עיין נכ"א סי' א'):
(ב) ודוקא על תבשיל שזה שקר שהרי אינו לחם כלל אבל אם בירך על (שמאלץ קוכן ופוטער קוכן) וכדומה או על כל המינים המבוארים כלל נ"ד סימן ג' ה' ו' נ"ל דיצא:
(ג) נ"ל דאם בירך במ"מ על כל דבר יצא דבלשון תורה הכל נקרא מזון חוץ ממים ומלח:

(ד) בירך על פה"ע בפה"א יצא ולהיפוך לא יצא דאין שייכות לפרי אדמה לעץ ואם מסופק אם הוא פרי אדמה יברך בפה"א:
(ה) על כל דבר ואפי' פת ויין אם בירך שהכל יצא ולכן אם מסופק באיזה דבר אחר שלמד ובקן בהלכות ברכות רק מהמת מחלוקת הפוסקים לא נתברר ברכתו הראוי' בירך עליו שהכל (סי' ר"ז ול"ד):

(ו) קודם שיברך צריך לידע ולכוון איזה ברכה צריך לברך כדי שכשיזכיר השם שהוא עיקר הברכה יהיה ידוע לו מה שייסיים כמו שכתבנו כלל ה' סימן י"ד בד"א לכתחלה אבל בדיעבד אם לקח כוס בידו וסבר שהוא יין ובירך השם על דעת לסיי' בפה"ג ונזכר שהוא מים וסיי' שהכל א"צ לחזור ולברך דמשום טעות בכוונה א"צ לחזור ולברך וכ"ש אם לקח בידו כוס יין וסבר שהוא מים ובירך על דעת לומר שהכל ונזכר מסיים אפילו לכתחלה בפה"ג שהרי אפי' אם סיים שהכל יצא כדאיתא בס"ה (ר"ט):

(ז) בירך על כוס מים בפה"ג ותוך כדי נזכר וסיים שהכל וכך ה"י אמירתו בפה"ג שהכל יצא ואפי' אם טעם הכוס בנתיים רק שלא שהה יותר מכדי דבור שהוא שלום עליך רבי (סז):

(ח) נ"ל דאם בירך על כוס וסבור שהוא יין ואמר בפה"ג ונמצא שהוא מים או שאר משקין ויש יין לפניו על השולחן כיון שהי' דעתו לשתות יין יקח תיכף היין וישתה וא"צ ברכה כיון שהי' לפניו וגם הי' דעתו לשתות יין אע"ג שלא היה דעתו רק לשתות כוס אחד ואפי' שהה יותר מכדי בשתיקה רק שלא דיבר כמו שכתבתי בכלל ה' סי' ט' (נכ"א סי' ר"ט כ' נכ"א ח"א דלריך לנכך והכי נכ"ע דרוקח כ' כל היין שנזלמן כנגד דברכתא הוא ולפי מה שכתבתי לעיל כלל ה' סי' ז' ח' ט' וע"ג נכ"א כ"ל דאין ספק כלל דא"ל לצזור ולנכך ועיין לקמן הלכות שבת כלל ו' סי' י"א (סס):

כלל נט. דין שינוי מקום (סי' קע"ח):

(א) כל האוכל ושותה כשיעור לכתחלה אסור לצאת עד שיברך ברכה אחרונה במקום שאכל או שתה דשמא ישכח מלברך ולכן יזהר כל אדם שתיכף כשגמר בדעתו שלא לאכול ולשתות עוד באותו פעם שיברך תיכף ב"א ולא יעסוק בשום דבר עד שיברך כי קרוב לדאי שישכח מלברך. מיהו בדיעבד אם יצא למקום אחר א"צ לחזור למקום ראשון אלא מברך ב"א במקום שנוצר ודוקא בדברים שאינם חשובים אבל פת ויין ופירות שהם מ"מ מינים נתבאר בכלל נ' סימן כ"ד ובכלל מ"ז:

(ב) ומאחר שאין טעונין ברכה במקומן וא"צ לחזור למקומו הראשון וא"כ

סח חיי אדם כלל נט הלכות ברה"ג

תיכף כשיצא ממקומו כבר נתבטל קביעתו ולכן אם רוצה לאכול או לשתות אפי' מאותו המין שאכל כבר צריך לברך עליו ברכה ראשונה ולא מיבעי אם רוצה לאכול במקום השני אלא אפי' חוזר למקומו הראשון אעפ"כ צריך ביד אבל אי"צ לברך תחלה ברכה אחרונה על מה שאכל אלא ברכה אחרונה שבירך על אכילה שניה תעלה לו ג"כ על אכילתו הראשונה:

(ג) ודוקא כשהיה אוכל מתחלה ביחידי אבל אם היה אוכל או שותה עם חבורת אנשים והיה הוא צריך לצאת ושאר החבורה נשארו במקום הראשון כיון שדעתו לחזור אצל בני חבורתו אעפ"י שיצא כשחוזר אצל חבורתו אי"צ לברך על מה שיאכל ביד דעדיין לקביעתו הראשון חוזר אבל אם רוצה לאכול או לשתות במקום אחר שהלך צריך לברך תחלה דהא כאן לא מהני קביעת חבורתו שהרי אינם אצלו:

(ד) הא דאמרי' מחמת שינוי מקום צריך לברך דוקא כששינה מקומו לחדר אחר אפי' מחדר זה לחדר שכנגדו או מבית לעליה וכ"ש לבית אחר לגמרי או שיצא לרחוב העיר ואפי' לחצר אבל אם שינה מקומו באותו חדר שאכל בוית זה והלך לוית אחרת אפי' הוא טרקלין גדול לענין זה חשבינן כל הבית כאילו היה מקומו שאכל וא"צ לברך ואפי' לא היה דעתו מתחלה בשעה שבירך לשתות מקומו לוית אחרת אעפ"כ אי"צ לברך:

(ה) הא דאמרינן דמחדר לחדר צריך לברך דהוי שינוי מקום דווקא כשלא היה דעתו מתחלה בשעת ברכה לשנות מקומו אבל אם היה דעתו בשעה שבירך לילך באמצע אכילתו לחדר אחר לאכול או לשתות שם אי"צ לברך אבל לבית אחר לגמרי לא מהני דעתו. כללו של דבר מבית לבית אחר לגמרי ואפשר אפי' כשהולך לחצר אעפ"י שחזר למקום הראשון וגם היה דעתו בשעה שבירך אעפ"כ צריך לברך. ומחדר לחדר מהני דעתו אפי' לא יחזור למקומו הראשון. ומסינה לפינה באותו חדר אפי' הוא גדול אי"צ אפי' דעתו. ולענין סת' ושבעת המינים יתבאר לקמן סי' ט"ו:

(ו) ג"ל דאפי' הלך לפתח חצירו וכ"ש מחדר לחדר ויכול לראות שם מקומו הראשון אפי' אינו רואה אלא מקצת מקומו דרך פתח או חלון אפי' לא היה דעתו מתחלה לא מיקרי שינוי מקום (כן כ"ל מסי' קע"ט ס"ק ב' ומסי' רע"ג סעיף א') ובמ"א שם ס"ק ג' וכל' ראייה לדבריו סונקיס קי"ט ע"ב על מתיב' ובגילה ככל הירואה אר"פ רואה שאמרו לא רואה כולו אלא רואה מקלמו בני ר"פ עומד ורואה יושב ואינו רואה מאי כו' ע"ש וכל' דלענין זה מיקרי רואה):

(ז) כל זה שאמרנו דאי"צ לברך דוקא שיהיה כוונתו לאכול עוד אבל אם יצא ע"מ שלא לאכול ולשתות עוד וודאי דצריך לברך שהרי אפילו לא יצא כלל צריך לברך שהרי נמלך:

(ח) ג"ל דאם היה סובר שצריך לצאת ומחמת זה גמר בדעתו שלא לאכול עוד ואמרו לו שא"צ לצאת אפי' לא בירך ב"א ג"ל דצריך לחזור ולברך אע"ג דלא הסיח דעתו מרצונו דהא רצונו היה שיאכל עוד אלא מחמת טעות שסבר שצריך לצאת אפי' מיקרי היסח הדעת (כנ"ל ממה שכ' המוספות נרכות מ"ב וכתבתי לעיל כלל מ"ט סי' י"ג וזכה גם המ"א טוהר שהרי עכ"פ גמר בדעתו שלא לאכול) ואם בירך ברכת המזון הוי היסח הדעת לכ"ע שהרי מטעם זה צריך לברך על כוס ברהמ"ז ולא מהני דעתו:

(ט) אם בירך על איזה דבר בחדר ולא אכל ממנו והלך לחדר אחר אע"ג שלא הפסיק בדיבור אעפ"כ צריך לחזור ולברך אם לא שהיה דעתו לכך בשעה שבירך (עיין בא"ר בשם ז"א זסי' קע"ט) כדלעיל כלל ה' סי' י"ג:

(י) וגי' דה"ה אם אחז האוכל בידו ובירך עליו כאן ואוכל והולך לחדר אחר אם לא היה דעתו מתחלה לכך צריך לחזור ולברך דכל פתיחה ופתיחה הוא דבר אחר והראשונה כבר נאכל (עיין מ"א סי' רי"ו ס"ק ג' ובסי' תרל"ט זמ"א ס"א):

(יא) הולכי דרכים מותרים לאכול בדרך הליכתם אם היה דעתם מתחלה

חיי אדם כלל נט ס הלכות ברה"נ

לכך בשעת ברכה וכן ללקוט פירות ולאכול אע"ג שאינם רואים מקומם הראשון בין מחמת שהאילנות מפסיקים ובין מחמת ריחוק הדרך אעפ"כ א"צ לברך :
 (יב) היה מלקט במקום אחד לאכלם כאן ונמלך להוליך עמו ולאכלם בדרך כיון שרואה מקומו הראשון א"צ לברך ובמקום שאינו רואה בין מחמת הפסק אילנות (לדמרינן) בזנאים ק"ס רואה שאמרו ולא הפסיק בינו לביתו וכל דה"ה כאן) בין מחמת מרחק הדרך צריך לברך וה"ה אם בירך כשעמד על הארץ ונמלך וישב בעגלה אם לא הי' דעתו ע"ז דצריך לברך ואפשר דבזה לא מהני דעתו דהוי כמבית לבית כדלקמן סימן י"ד דדוקא אם הכל במקום שאינו מוקף מחיצות רק מחמת שאינו רואה מקומו הוי כמחדר לחדר אבל בזה י"ל דהוי כמבית לבית וצ"ע (ועיין נ"כ"ו) וירא שמים יזהר במקום שאין מוקף מחיצות שיהיה דעתו מתחלה לכך :
 (יג) היה אוכל בגן שמוקף מחיצות כיון שבירך על אילן א' א"צ לברך על כל מה שיאכל באותו גן אפילו אינו רואה מקומו . ודוקא בסתם אבל אם נמלך צריך לברך :
 (יד) היה אוכל בגן זה והלך לגן אחר הוי כמבית לבית ולא מהני דעתו (עיין כ"ו נ"כ"ו) :

(טו) פת וה"ה כל ז' מיני' כיון ד"א דגם הם טעונין ב"א במקומן כמו שנתבאר בכלל נ' סימן כ"ד לכן אם עבר ויצא למקום אחר א"צ לברך שם ב"ד על כל דבר שלא היה צריך לברך במקום הראשון דחשבינן ליה כאלו יושב במקומו הראשון וכ"ש כשחזר למקומו הראשון ואין חילוק בזה אם אכל לבדו או שאכל עם חבורה . ולענין באיזה אופן מותר לילך למקום אחר ובאיזה מקום יברך בהמ"ז נתבא' בכלל מ"ז :
 (טז) ודוקא שאכל כזית פת דצריך בהמ"ז במקומו אבל אם אכל פחות מכזית אפילו פת לכיון דא"צ ב"א כיון שיצא ממקומו יש לזה דין שאר דברים הנזכר בכלל זה וצריך לברך על מה שיאכל . ואם לא שהה בין אכילה ראשונה לשנייה כנא"פ מצטרפין וצריך לברך ברכה אחרונה (מ"א סי' ר"י סס"ק א') :

כלל ס . דין אכל פירות והביאו לו עוד (סי' ר"ט) :

(א) היה אוכל פירות בדרך ארעי ובירך עליהם ואכל מהם והביאו לו עוד אם היה דעתו מתחלה על כל מה שיביאו לו אפי"ן אכל כבר כולם א"צ לברך ואם נמלך ממש שלא היה דעתו מתחלה רק לאכול אלו ונמלך לאכול עוד אפי"ן עדיין לפניו צריך לברך (מ"א סי' קע"ט ס"ק י') ובסתם כל זמן שמונת לפניו עוד מהראשונים יש פלוגתא י"א דצריך לברך וי"א דא"צ לברך ואם אכל כבר כולם אם קבע עצמו לאכילת פירות א"צ לברך דאינו מסיח דעתו כל זמן שמיסב על השלחן ואם אכל רק בדרך ארעי צריך לברך לכ"ע ואין חילוק בין אם הביאו לו ממין ראשון או מדבר שברכתן שוין כגון אגוזים ותפוחים (סי' ר"ט) ובמקום שיש ספק ברכה יש לתקן שיברך על מעט (לוקר) שהכל יופטור גם אותו הדבר דאפי"ן בתוך הסעודה צריך לברך על (לוקר) :

(ב) הביאו לו פרי שחשוב והביב עליו יותר מן הראשון צריך לברך לכ"ע אם לא היה דעתו מתחלה לפטור זה בפירוש דאינו בדין שיפטור האיניו החשוב לחשוב דרך גררא אא"כ נתכוין דאפילו היה מונה לפניו מתחלה דינו הכי כדלעיל כלל מ"ט סי' י"א (סי' ר"ו ורי"ב) :

(ג) בירך על שכר ונתכוין על כל מה שיביאו לו מברכת שהכל א"צ לברך על דגים ובסתם אפי"ן עדיין לפניו עוד שכר צריך לברך על דגים שזה הוא מין אחר לגמרי . ולא דמי לאגוזים ותפוחים שעכ"פ הכל מין פירות (מ"א סי' ר"ט) :

(ד) בירך על הלחם והביאו לו עוד לחם אעפ"י שלא היה דעתו מתחלה ע"ז וגם לא נשאר לפניו אפי"ן הכי אינו צריך לברך דמסתמא דעתו לאכול לשובע אבל אם היה בדעתו רק לאכול בדרך משל ב' גלוסקאות ולא יותר ואח"כ נמלך ממש שיאכל עוד צריך לברך אפי"ן עדיין לפניו עוד מהראשונים (ט"ז סי' קע"ד ס"ק ו' ומ"א סי' קע"ט ס"ק ו') :

חיי אדם כלל ס סא הלכות ברה"נ

(ה) כיון שאוכל משלו אבל אם אוכל על שולחן אחרים כיון שבירך על מין א' פוטר כל מה שיביאו לו עוד אפילו לא היה לפניו עוד מהראשונים והכל תלוי בדעת בעה"ב אם לא שנמלך ממש ואם לא היה בדעת בעה"ב ליתן להם יותר רק לבקשת האורחים נתן להם עוד נראה לי דאין צריכין לחזור ולברך (נח"א סי' קע"ט ס"ק ז' משמע דל"ל לברך שכ' דלמכא דנעה"כ סומכין שידעו שיתנו להם כ"ל ע"ש ובסי' ר"י נח"א ס"ק ז' מה שהגיה הר"ף שכ' כיון שחלנו נדעת נעה"כ אינו עושה היסק הדעת):

(ו) דין אם בירך על הפרי ולא היה מוזמן לפניו ודין אם בירך עליו ונאבד מידו או שאינו ראוי לאכילה עיין לעיל כלל ה' סי' ז' ח':
 (ז) מי שבא לסעודה ונתנו לו כוס ובירך עליו ואחר כך נתנו לו עוד כוסות אם המנהג כן מסתמא דעתו על כולם ואם לאו צריך ברכה על כל אחד ואחד (סי' קע"ד):

כלל סא. דין ברכת הריח (סי' רט"ו רי"ז):

(א) אסור להנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח בו וישול בידו הימנית אבל לאחריו איצ לברך דהנאה מועטת היא:

(ב) אם הוא פרי שראוי לאכילה אע"ג שאינו ראוי לאכילה אלא ע"י תערובת מי"מ כיון שעיקרו לאכילה מברכין אשר נתן ריח טוב בפירות (כן הוא הכוסף בכל הפוסקים ולא הכותב. ע' ס"ר) כגון אגוז מוסקאט (ולטרין ועמילין). ואתרוג בשאר ימות השנה. ודוקא שנתכוין להריח בו אבל אם אינו מתכוין להריח רק כשאוכל אותו בא לו גיח ריח טוב איצ לברך על הריח. ואם אוכל וגיח מריח כ' א"ר בשם ע"ת דיברך בפה"ע ואחיב על הריח דברכת אכילה קודמת ע"ש. וכ' הסמ"ג ונראה דמ"מ יאכל מיד שלא יהיה הפסק ואחיב יברך להריח:

(ג) על (לימרי"ד) י"א מברכין אשר נתן וי"א בורא מיני בשמים (ג' ס"ר):
 (ד) על (כעגל"ד) מברכין בורא מיני בשמים דאע"ג שהוא פרי מ"מ כיון שאין ראוי לאכילה כלל ואין אוכלין אותו אפי" ע"י תערובות (ס"ר סס) ונראה לי ראייה שהרי כל דבר שאינו אוכל בפ"ע אלא שנותנין אותו בקדרה ליתן מעם או ריח לא הוא אוכל כלל לא לענין טומאת אוכלין ולא לענין מעשר שני שאסור לקנותו בכסף מעשר שני כדעת ריב"ג בעוקצין פרק שלישי מ"ה וכ"פ הרמב"ם שם וא"כ איך שייך לברך עליו ולהזכיר שם פרי אך צ"ע שהרי הרע"ב כ' שם על ראשי בשמים שהוא אגוז (מוסקאט) ונראה שהוא מפרש מה שכ' הרמב"ם אגוז הבושם אבל אינו מוכרח (דמוסקאט) אוכלין אותו על ידי תערובות מה שאין כן (כעגל"ד) שאפי" על ידי בשול אין אוכלין אותו:

(ה) על ורד שקורין (רויזין) ועל מי ורד (רויזין וולסר) מברכין בורא עצי בשמי' דעיקרו אינו עומד לאכילה אלא להריח ולא שייך לברך הנותן ריח טוב בפירות (מכאן לריך עיון על פירוש הרע"ב בכלאים פרק שביעי מ"ק שכ' שזכת המלך רויזין והר"ש סס' כ' שאינו ידוע מה הוא) ופלפלין וזנגוויל אין להריח בהם דיש אומרים דאין מברכים עליהם וכ"כ בא"ר סי' רצ"ו בשם פסקי התוס':

(ו) אם הוא מין עשב או ירק מברכין בורא עשבי בשמים (הע"ן) צייריק והנ"מ ציירי" ע"ז) ואם הוא מין עץ מברכין בורא עצי בשמים וס"ל מה הוא עץ או ירק אם הקלח הוא קשה כגבעול של משתן נקרא עץ ואף שיש בו ענפים שהם עדיין ירוקים ורכים לא איכפת לן (ע"ג ס"פ כ"מ) ודוקא שמוציא עליו מן העץ ומתקיים משנה לשנה (כ"י צסס רש"א הביאו מ"א) ואותן שהגבעול לעולם רך מברכין עשבי בשמים ועל העשב שקורין (לאוולדע) כ' א"ר ד"א דמברכין עצי בשמים (והוא חלפי דימא ע"ש צס"ש שהוא שזולת כרד שקורין איספינג) וכן על (רויזין מריאן) עצי בשמים (ע"ג) וי"א שהוא סימלוק:

(ז) על מיני מים המריחים אם ידוע שהם מעצי בשמים מברכין בורא עצי בשמים כמו (רויזין וולסר) ואם ידוע שהם מעשבים מברכין עשבי בשמים ואם מסופק מברך בורא מיני בשמים ודוקא שיש בהם המין של הבשמי' גופא אבל אם בשלו

אותן

היי אדם כלל סא סב הלכות ברה"נ

אותן במים או שמן וקלטו רק הריח כגון שסיננן והוציא הבשמים ראוי שלא להריח בהם ומי שאינו רוצה להחמיר יברך במ"ב (ולריך להזהיר שנים הכיפורים לוקקים כיני ספיריטוס המריקים להריח צו ולכנס מצרכין כלל ויותר מזה שזופכין על נגד פשמן שריח צו וה ססור דמולדין ריח ננגד) אבל אותן (ספיריטוס) שקורין (שלאק וואסר) אין מברכין כלל שאינה מריח כלל :

(ח) היו לפניו מינים הרבה יקדים ברכת נותן ריח טוב בפירות ואח"כ בורא עצי בשמים ואחר כך עשבי בשמים ואחר כך בורא מיני בשמים ואפילו אם המאחר חביב עליו יקדים מה שברכתו מבוררת הו"ן מעצי בשמים ועשבי בשמים שאין אחד מבורר מהבירו ולכן יקדים החביב ועל כולם אם בירך בורא מיני בשמים יצא ואפי" אם בירך שהכל יש אומרים דיצא (י"ז) :

(ט) בירך על עצי בשמים עשבי בשמים לא יצא וצריך לחזור וכן להיפך אבל צריך לדקדק שאם נשאר השורש בארץ זה נקרא אילן לדעת קצת פוסקים כדלעיל כלל ג"א סי' ט' :

(י) אין מברכין אלא על דבר שעומד להריח אבל אתרוג כל ימי החג שאינו עומד להריח וכן על פת אף על פי שמריח ריח טוב אין מברכין עליהם (כן הוא הכרעת הג"ח) ומ"מ ראוי להחמיר שלא להריח באתרוג של מצוה כשנטולו לצאת בו ד"א שצריך לברך וכן אין מברכין על בשמים שנכנס בהם לבית הכסא או להעביר הזוהמא וכן מוגמר שמגמרין בו את הכלים שלא נעשה להריח בעצמו רק ליתן ריח בכלים, וכן בשמים שמונחים בחדר לסחורה אעפ"י שמתכוין להריח אין מברך עליהם דאינו עומד להריח כלל :

(יא) הנכנס לחנות של בשמים או (אפטייק) ונתכוין להריח מברך במ"ב דבחנות עומדין להריח דניחא ליה לבעל החנות שיריחו בני אדם כדי שיקנו מידו .

(יב) נכנס ויצא אם היה דעתו מתחלה לחזור אינו צריך לברך ואם הסית דעתו או שיצא ושהה זמן מרובה או שנכנס לחנות אחר צריך לברך (ע' כלל י"א נכ"א סי' א' מה שכתבתי סג) :

(יג) ריח שאין לו עיקר כגון שהיו בשמים מונחים בכלי וקלט הכלי הריח ואין בו ממש א"צ לברך (וע' מ"א סי' ר"ו וט"ז סי' ר"ז) :

(יד) אסור להריח בבשמים המיוחדים לאשה וכ"ש כשאוחזת בידה או תלוי בצוארה :

(טו) מוגמר דהיינו שמשטימן דבר המריח על גחלים להריח מברכין עליו משיעלה העשן קודם שיוגיע לו הריח כמו בכל ברכת הנהנין אבל לא יברך קודם שעלה העשן ואם המוגמר מין עץ מברך עצי בשמים ואם של עשב עשבי בשמים ואם של שאר מינים במ"ב, ודוקא שמעשן בשביל להריח אבל מה שמעשנין לבטל הסרהון אין מברכין עליו כלל :

כלל סב דין ברכת שהחיינו (רכ"ג רכ"ג כ"ל כ"ה) וברכת הטוב והמטיב :

(א) על שמועות טובות שטובות לו לבד מברך שהחיינו ואם לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב לפיכך אם ילדה אשתו וזכר מברך הטוב והמטיב ואם מתה אשתו בלדתה מברך שהחיינו. (רכ"ג) :

(ב) אם קנה כלים חשובים שמשתמש בהם הוא ובני ביתו מברך הטוב והמטיב ואם קנה לו לבד ולבני ביתו לבד כל אחד מברך שהחיינו ואם קנה או בנה בית אפי" יש לו כיוצא בו מברך שהחיינו (אע"ג שמתמש ג"כ הוא וזכי ביתו וא"כ היה ראוי לברך הטוב והמטיב כללעיל כראה לי דשאני הכא שהוא מקוויב ליתן בית לאשתו וזכיו מה שאין כן צקנה כלים קטנים שמתמשו בהם זכי ביתו שאין זה מלך המיוזב כן כראה לי למרץ קו' הל"ק ע' זא"ר) . ומברך בשעת הקנין אע"פ שעדיין לא נשתמש בו שאין הברכה אלא על ידי שמחת הלב שהוא שמח בקנייתו ונראה לי דלפי זה הכל תלוי בשמחת האדם שאם שמח בקנייתו כגון עני ששמח בקנייתו על השגת ידו אוי אפי" לא קנה רק הסחורה ואח"כ יתקן ויעשה ממנו בגד יברך בשעת קנייה כמש"כ הט"ז ואם אינו שמח בקנייתו כגון עשיר ואינו שמח רק בלבישתו או מברך בשעה

ע **חיי אדם כלל סב הלכות ברכת שהחיינו וחטוב והמטיב**

בשעה שנגמר כמש"כ המ"א . ואם הוא מלבוש בשלובשו מברך מלביש ערומים ואחר כן מברך שהחיינו ואם לובש בשחרית יכול לפטור הברכה מ"ע במה שמברך בבה"ש מ"ע ואם קנה טלית שמתעטף בו מברך שהחיינו בשעה שעושה בו ציצית ואם לא בירך בשעת עשייה מברך בשעת עישוף ראשון ואם מכר חפץ וחזר וקנה אותו אין מברך שאין זה שמחה (סי' רכ"ג) :

(ג) על דבר שאינו חשוב אצלו אין מברך עליהם והכל לפי מה שהוא אדם שאם הוא עני ושמה בזה מברך (סג) :

(ד) עני שניתן לו בגד שחשוב לו במתנה מברך הטוב והמטיב ואינו מברך שהחיינו שהוא טובה גם לנותן ששמה שזכה ה' ליתן צדקה (ומה שהקפה הגאון הקסיד דאס כן גם הכותן ינרך נראה לי דכיון דאין הנאה מטי לידה אך ל"ע סוף פסקים וגבי פדיון הנזן קאמר כהן מנרך דקמטי הנאה לידה ולפ"ז היה לכהן לנרך הטוב והמטיב וע"כ מדמנרכין שהחיינו ש"מ אצני הנזן מנרך. וכנראה דהתם זולתי לא מנרכין שהחיינו על המתנה ללא מלינו בכל מתנות כהונה רק על המלוה מנרך וספיר אינעי ליה) (סג) :

(ה) קנה ספרים המ"א כי דא"צ לברך דמצות לאו להנות נתנו ובשם ברכת רמ"מ כי לברך וג"ל דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמה בקנייתו דמברך שהרי ברכה זו רק על השמחה ולא על התשמיש (סג) :

(ו) הוראה את חבירו שחביב עליו הרבה ושמה בראייתו אם הוא לי יום שלא ראה אותו מברך שהחיינו ואפי' אם גם הוא שמה בראייתו או שיש אנשים הרבה אין שייך לברך הטוב והמטיב דאין זה טובה אלא שמחה ואם ראה אותו לאחר י"ב חודש מברך מחיה המתים ולא שהחיינו ואם הוא גם כן חכם גדול מברך שחלק מהמתו ליראיו כדלקמן כלל ס"ג סי' ח' (סי' רכ"ה) :

(ז) אם לא היה מכיר מעולם אותו אדם אעפ"י שמכיר אותו ע"י שכתב לו איגרת אינו מברך על ראייתו (סג) :

(ח) על פירות המתחדשים משנה לשנה מברך שהחיינו ונוהגין שלא לברך עד שעת אכילה (וכנראה דמנרך מקלה שהחיינו ואחר כך נרכת אכילה דנראה לאוי לנרך אף שאינו אוכל א"כ נרכת זה קדמה) (סמ"ק א"מ סי' רכ"ה ס"ק ז' נמ"א) ואם לא בירך בשעת אכילה ראשונה אינו מברך עוד (מ"א רד"ז) ואין מברכין עד שיגמור הפרי וטוב למאכל ואפי' מין פרי א' בשמן כגון מיני תפוחים אלא שחלוקין בטעמן או שחלוקין במראה כגון תאנים לבנות ושחורות או (קענשין וויקאל) מברכין על כל מין ומין (וע' דקיינוי ש"ל פ"ט דדין זה ל"ע) :

(ט) נוהגין שאין מברכין שהחיינו על ירקות וכן מיני לפתות שדרכין להטמין אותם בבורות ואינו ניכר בין חדש לישן (וטעם זה מלש) וג"ל שהקילו בו מפני שברכת שהחיינו הוא רשות ויותר נראה שהירקות ומיני לפתן מצויים ואין לאדם שמחה כ"כ בהם לכן נהגו להקל :

(י) אין מברכין שהחיינו על מצוה אלא בדבר שקבוע לו זמן כרגלים או שיש שמחה בפה"ב אבל על עשיית שאר מצות אפילו לא עשה מעולם מצוה זו אין מברכין (הסכמת האחרונים דהוי ספק דנרכת ע' זיל"ס סי' כ' נט"ד ופ"מ) ועיין בחיבורי שערי צדק פרק י"א סי' כ' מה שכתבתי שם :

(יא) מת אביו והניח ממון ליורשו אם יש לו אחים מברך הטוב והמטיב וא"ל מברך שהחיינו מלבד ברכת דין האמת :

(יב) כשניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו חכמים לברך על ריבוי יין הטוב והמטיב שלא ימשוך אדם אחר היין ויזכור שבצרו בדמיהם כרמיהם . ואין מברכין ברכה זו אא"כ כששנים שותים דהכי משמע הטוב לו והמטיב לאחרינא ואין מברכין אלא על שינוי יין כגון ששתו תחלה מין א' והביאו להם יין ממין אחר אעפ"י שאינו יודע אם הוא משובח מן הראשון אבל אם יודע שהוא גרוע אין מברך ואם היו שניהם לפניו בשעה שבירך בפה"ג יודע איזה הוא הטוב יברך עליו בפה"ג שהוא העיקר ואינו מברך או על הב' הטוב אבל אם הוא מסופק איזה מהן טוב מברך על השני הטוב וה"ה שעבר ובירך על הגרוע בפה"ג יברך על הב' הטוב ואם שתה תחלה

חיי אדם כלל סג הלכות ברכות

תחלה יין אדום והביאו להם יין לבן אע"פ שהוא גרוע מברכין שהלבן יותר בריא לגוף ואם שתו תחלה יין לבן והביאו להם יין אדום אם הוא משובח יותר מברך אבל בסתם אינו מברך. ואם אין שותה היין השני אלא א' אין מברכין:

(יג) האורח שמיכב אצל בעה"ב אם הבעל הבית נותן הקנקן על השלחן ושותה מי שירצה אם כן כולן שווין כאלו יש להם היין בשותפו ומברכין אבל אם הבעה"ב נותן לכ"א כוסו אין מברכין אבל האיש עם אשתו ובניו כיון שחייב במזונותיהם הוי כאלו היה להם שותפות ביין ומברכין:

(יד) אם לא ברכו קודם שתיה יכולין לברך אחר שתיה (נ"י וד"ס ופ"ק) ונ"ל עכ"פ כ"ז שעוסקין עוד בשתיה:

(טו) אם היו מסובין לשותות בלא קביעות סעודה א' מברך ומוציא את כולם אבל אם היו מסובין בסעודה כ"א מברך לעצמו שמא יקדים קנה לושט כשיענו אמנ:

כלל סג. דין שאר ברכות שמברכין על הראיה ועל השמיעה:

(א) הרואה אילנות טובות ובריות טובות נאות אפי' עכו"ם אומר בא"י אמ"ה שככה לו בעולמו ודוקא פעם ראשון כשרואה אותם ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים אלא אם כן היו נאים מהם (וכראה לי מה שאין לנו נוהגין לנרץ נרצה זו וכן שאין לנו מברכין על כושי וכנם משום דאין מברכין אלא בפעם ראשון שהשינוי גדול עליו כדליתא ג"ע ס' רכ"ה וכנר כתב המ"א ג"ס דכ"ז גני שהקיינו אס לא בירך נאכילה לאשכח טוב אינו מנרץ וכראה לי דה"ה בכל הנרכות דכמו דהתם הנרכה הוא על הפסחה וכנר עברה ה"ה בכלם וכיון שאינו רגילין תמיד כזה אין לנו שינוי גדול). אבל אסור להסתכל בעכו"ם רק בראייה בעלמא:

(ב) כשרואה אילנות מלבליבין ולאן דוקא בניסן מברך בא"י אמ"ה שלא היסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם ואם לא ראה עד שכבר יש בהם פירות אבל אין ראויין עדיין לאכילה מ"מ יברך אבל אם כבר גדלו הפירות עד שראויין לאכילה אין מברכין ברכה זו כן נ"ל (רכ"ו):

(ג) על הימים ועל ההרים הגבוהים המפורסמים בעולם מחמת גבהם מברך בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית:

(ד) הרואה קשת אומר בא"י אמ"ה זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו ואסור להסתכל בו ביותר (ומלמתי נספר א' שמו נעלם ממני שאין להגיד לקצירו ש"ס קשת מטעם מוליך דנה):

(ה) הרואה חמה בתקופתה והוא מבי"ח לכ"ח שנה ותקופת ניסן אז בתחילת ליל ד' אז כשרואה אותו ביום ד' בבקר אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית ומצותה לכתחלה בבקר ובדיעבד עד ג' שעות ביום ובשעת הדחק עד חצות (א"ר נ"ס מע"מ) והיתה שנת תקע"ג ותהי" א"ה שנת תר"א ה' יזכנו לברך אותה בירושלים בקבוץ גליות:

(ו) הרואה מלכי א"ה מברך בא"י אמ"ה שנתן מכבודו לבשר ודם (משמע נגמרא דאף סומא מנרץ מ"א וכתב הפ"ג שאר נרכות הראיה אין הסומא מנרץ רק על המלך דכיכר כבודו אף לסומא כו' וסוף דבריו שאפשר דוקא סומא שראה מימיו אבל סומא מנרץ אמן אף המ"א מודה שאינו מנרץ וראוי סומא ינרץ בלא שם ומלכות) ומצוה להשתדל לראות המלך אפי' נתבטל מלימודו. אבל אסור לעבור או לבטל אפילו מצוה דרבנן בשביל זה:

(ז) על רוחות הם סערות גדולות שאינן מצויין תמיד וזה אינו מתחיל בלילה ועל הזיקין שנראה כאלו כוכב רץ ממקום למקום ועל הברקים ועל הרעמים אם הם תכופי יחד מברך על שניהם בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית או בא"י אמ"ה שכחו וגבורתו מלא עולם ואם ראה הברק מתחלה נוהגין העולם לברך עושה מעשה בראשית ועל הרעמים שישמע אחר כך שכחו וגבורתו. ומ"מ אם הרעם בא תוך כ"ד לאחר הברק נראה לי דאין מברך עליו (ע' ס"ה) ועל (הנליבין) שהם בלא רעם כלל רק מחמת חום שמעתי שאין זה ברקים הנזכרים בגמ' ואין מברכין עליו וכל זמן שלא נתפורזו העבים די לו בברכה א' ואם נתפורזו העבים מברך עוד הפעם:

עא חיי אדם כלל סג סד הלכות ברכות ותפלת הדרך

(ח) הרואה חכם גדול בהכמת העולם מברך בא"י אמ"ה שהלך מחכמתו ליראיו
 דבזמן הזה אין לנו דין ת"מ מ"מ לענין זה אף בזמן הזה מי שהיה מופלג בתורה מנכר
 עליו זרכה זו וכן מוכח בטור שכ' על זרכת סכס הרז' דלפן לנו מי שראוי בזמן הזה
 מוכח אצל זרכת שחלק מחכמתו שי"ך אף בזמן הזה וכ"מ מס"ע זכת"ג):

(ט) אם לא בירך תוך כ"ד מראיי הברך או הרעם אינו מברך כלל דעל מה יברך;
 (י) הרואה מרקולים או שאר ע"ז או מקום שנעקרה ע"ז או בבל או ביתו של
 נבוכדנצר מברכין כמבואר בש"ע (נס' רכ"ז) והרואה מקום שנעשו בו נסים לאבותינו
 כגון מעברות הים ומעברות הירדן ומעברות נחלי ארנון ואשתו של לוש וכיוצא
 באלו מבואר נוסח הברכה בש"ע (סי' ר"מ ונס' רכ"ז). והרואה בכנ"ס בישובן
 ובתי ע"ז בישובן מבואר בש"ע [סי' רכ"ד ס"י]:

(יא) הרואה קברי ישראל מברך בא"י אמ"ה אשר יצר אתכם בדין כו'. ועל
 קברי עכו"ם אומר בושא אמכם וגו':

(יב) על שמועות רעות מברך ברוך דיין האמת ודוקא כשמצטער על אותה
 שמועה וראוי לברך על אדם ת"ח שמת וראוי להצטער ולבכו' ולברך בשם ומלכו'
 וחיוב אדם לברך על הרעה ברעת שלימה ובנפש הפצה כדרך שמברך על הטובה
 כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם שכיון שמקבל מאהבה מה שגור עליו השם
 נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובר השם שהוא שמחה לו (סי' רכ"ג):

(יג) מברך על הטובה הטוב והמטיב אף על פי שירא שמא תבוא לו רעה ממנו
 כגון שמצא מטמון וירא שמא ישמע המלך ויקח כל אשר לו וכן מברך על הרעה
 דיין האמת אף על פי שתבוא לו טובה ממנה כגון ששטף נהר שדהו אף על פי
 שאחר כך הוא לו לטובה שהשקה את שדהו (סע):

(יד) הרואה את הכושי או ננס או שאר בני אדם שהם משונים ואת הפיל ואת
 הקוף מברך בא"י אמ"ה משנה הבריות:

(טו) הרואה אדם שנשתנה ונעשה חיגר או שנקטעו ידיו או שנעשה סומא ומצטער
 עליו מברך עליו בפעם ראשון שראה אותו דיין האמת:

(טז) כל הדברים שמברכין על הראיה אם רואה אותם בתוך ל' יום אינו מברך
 וכן כשרואה אותו מלך אבל אם רואה מלך אחר אפילו בתוך ל' יום מברך:

(יז) כ' הבי"ח בשם"ס האשכול השמר לך לראות קניגאות של עכו"ם וה"ה מחולתם
 או שום דבר שמחתם ואם תשמע קול עכו"ם מהנגין ושמחים האנח והצטער על

חורבן ירושלים ותתפלל להקב"ה עליהם וע"ז נאמר אל תשמת ישראל אל גיל
 כעמים מלבד שיש בכל זה מושב לצים ואפי"ן הוא של ישראל ואמרו חז"ל במס'

ע"ז י"ח ע"ב דרש ר"ש בן פזי אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה ההולך
 לטריטאות ולקרקסאות פרושו פלטיץ וכל דבריהם כשהן נאספי' לשחוק וללצון

ובדרך הטאים לא עמד זה שלא עמד בקניגון פרושו צידת חיה ע"י כלבים וכל
 מעשיהם שחוק ושמחה ובמושב לצים לא ישב שלא ישב בתהבולות נ"ל דר"ל כמו

שעושיין שקורין בלאנזירער שהוא מרקד על החבל וכן שאר מעשים שעושים ע"י
 תהבולות מכל זה נשמע גודל האיסור שעושיין האנשים ההולכין לבתי שחוק והיתול

שקורין קאמעדיעש וראדוטעש ועיין שם בגמ' גודל האיסור של ליצנות ובערה
 אנשי דורינו אפי"ן הלומדי' אינם נוהרים מזה ומדברים דברי ליצנות ואין לו לאדם

רק לדבר בדברי תורה או משא ומתן שהוא חייב כמו שאמרו שם שמא יאמר אדם
 הואיל ולא הלכתי לטריטאות ולקרקסאות אלך ואתגרה בשינה ת"ל ובתורתו יהגה

יומם ולילה:

כלל סד . דין תפלת הדרך (סי' ק"ע):

(א) היוצא לדרך לאחר שיצא כבר מעיבורה של עיר דהיינו ע' אמה לאחר
 שכלו כל הבתים מתפלל תפלה והנוסח ידוע ויאמר הכל בלשון רבים שתוליכנו

לשלום וכדומה הויך ותתנני לחן ולחסד שאומר בלשון יחיד ומסיים בא"י שומע תפלה:
 (ב) ראוי שיסמוך אותה לאיזה ברכה כגון שיאכל או ישתה איזה דבר ויברך

חיי אדם כלל סד סה הלכות חפלת הדרך וברכות

ב"א או שיטיל מים ויברך אשר יצר ויסמוך אלי' תה"ד ואם אפשר יאמרנה בעמידה ואם יושב בעגלה יאמרנה בישיבה ובלבד שתהיה העגלה עומדת דרוגב כשהלך דמי אך אם א"א מותר בהליכה :

(ג) אין מתפללין תה"ד אלא אם יש לו לילך עכ"פ פרסה ואפילו הלך כבר כמה פרסאות ושכח ולא התפלל כשיש לו עוד לילך פרסה יאמרנה אבל אם אין לו לילך פרסה א"צ לברך ומכל מקום יאמרנה בלא ברכה לבסוף ואם הדרך מקום מסוכן ביותר אף על פי שהוא פחות מפרסה מברך ואין אומרים אותה רק פעם א' ביום ואם היה רצונו ללון ונמלך צריך לחזור ולהתפלל :

(ד) אם פגע בדרך בכרך גדול שמצוים שם מושלים רעים ומחפשיין עלילות אע"ג שדרך שם גם כן יהודים ואף שיש שם שופטין שאינן הורגין אלא בדין אפי' הכי כיון שהוא איש נכרי שם שמא לא יודמן מי שילמוד עליו זכות. ונראה לי שהוא הדין אם יש חשש הפסד ממון. קודם שיכנס יתפלל יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס בשלום יאמר מודה אני לפניך ה' או"א שהכנסתני לכרך זה לשלום. בקש לצאת יאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוציאני מכרך זה לשלום יצא בשלום אומר מודה אני לפניך ה' או"א שהוצאתני מכרך זה לשלום. ואם ירצה יוסיף עד ומכל אורב בדרך בלא חתימה. ונראה לי דאם אין משתהא בכרך רק שעובר דרך הכרך יכלול הכל בבי תפלוי דהיינו קודם שיכנס אומר יהי רצון מלפניך ה' או"א שתכניסני ותוציאני מכרך זה לשלום וכשיצא אומר מודה כו' שהכנסתני והוצאתני מכרך זה לשלום כן נראה לי ואם הוא דר בכרך נראה לי שאינו אומר יהי רצון כו' שתוציאני רק כשיצא אומר תה"ד כדלעיל סימן א' ודוקא כרך גדול אבל בעיר א"צ לתפלות האלו. ומכל מקום נראה לי דהכל לפי הענין שאם יש מקום שיוכל להעליל עליו אפילו בכפר יתפלל תפלות אלו (סי' ר"ט) :

(ה) כל הירא לדבר ה' ילמוד תורה על הדרך כאמרם המהלך בדרך ומפנה לבו לבטלה מתחייב בנפשו אבל לא ילמוד דבר שצריך עיון ואם יושב בעגלה מותר. ויזהר כל אדם שיהיה לו פת אפילו הולך במקום קרוב ובמקום דשכיח פת כי כמה פעמים שיקרה מקרות ר"ל בדרך :

(ו) ראוי לכל י"ש שיקח עמו ציצית בדרך שמא יפסל א' ויתבטל מצוה:
(ז) הנכנס לבית המדרש יתפלל יהי רצון מלפניך ה' או"א שלא אכשל בדבר הלכה שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא וביציאתו אומר מודה אני לפניך ששמת חלקי כו' :

כלל סה. דין ברכות פרטיות וברכות שעשה לי נס ותגומל וברכות גשמי':

(א) הנכנס להקיז דם אומר יה"פ ה' או"א שיהיה עמק זה לי לרפואה כי רופא חנפ אתה וכן קודם שיאכל או ישתה איזה דבר לרפואה יתפלל תפלה זו ולא יחשוב שיהיה איזה דבר לו רפואה אלא ע"י הבורא יתייש ולכן ע"י תפלה זו ישיים בטחונו בו ויבקש ממנו שתהיה לו לרפואה ולאחר שהקיז דם אומר בא"י אמ"ה רופא חולים (ט"ז ונה"ג) :

(ב) הנכנס למוד גרנו של תבואה או לחשוב סחורות של חנותו אומר יהי רצון מלפניך י"א שתשלח ברכה בכרי הזה או בסחורה של החנות הזה וכשהתחיל למוד אומר ברוך מלך העולם השולח ברכה בכרי הזה ולא יאמר בשם כי יש אומרי' דלא נתקן ברכה רק כשמודד להפריש מעשר ואם מדד ואח"כ בירך ה"ז תפלת שוא (סי' ר"ט) :

(ג) מי שנעשה בנו בר מצוה כשקורא בתורה פעם ראשון מברך בא"י אמ"ה אשר פטרני מענשו של זה (כ"כ מהר"ל שמנך נס ומלכו עפ"י המדרכי וכ"ה במדרש ריש פ' תולדות. ואעפ"י שבמדרש לא נזכר שם ומלכות אינו ראייה שהרי גם בכל הברכות שזכרנו פרק הרואה לא נזכר ואפ"ה לכ"ע מנך נס ומלכות וכ"כ הגר"א שכן עיקר ושמעתי שכן נהגו. ונד"מ כ' תקלה שק' על מהר"ל שלא מלא ברכה זו בגמרא ואח"כ כ' מלא כן במדרש וכפי הכרחה מרש"ל בתשובה סי' ס"ד נראה דדוקא ברכה שלא כמלא בגמרא

עב

חיי אדם כלל סה הלכות ברכות

ומדרש אין הגאונים יכולים למקן. וע' נט"ז בא"ק סי' מ"ו ולפי מה שכתבתי בכלל ה' סי' א' דלכ"ע המברך ברכה לשם ברכה אעפ"י שהוא לבטלה עכ"פ אין כאן לא תשא ופשישא לתום' אלא דאסור להוסיף ברכה וכיון דמוזכר ברכה זו במדרש ומהר"ל עשה הלכה למעשה וכן הגר"א לכן המברך אינו מפסיד:

(ד) מי שנעשה לו גם באיזה מקום כגון שנפל עליו אבן וכיוצא בו או שעבר עליו עגלה טעונה שברך המבע שימות ע"י זה והוא ניצול מן המיתה כשיגיע לאותו מקום משלשים יום לשלשים יום חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו (מ"א ס"ק ד') מברך ברוך שעשה לי גם במקום הזה וכל יוצאי יריכו גם כן מברכין שעשה גם לאבי במקום הזה אפי' אותן שנולדו קודם לכן ואם נעשו לו ניסים הרבה בהגיעו אל א' מהמקומות שנעשה לו גם צריך להזכיר כל שאר המקומות ויכלול בברכה א' אבל יוצאי יריכו א"צ להזכיר שאר מקומות אבל אם באו עליו גנבים או שנפל אבן או ברזל סמוך לו אע"פ שהיה בסכנת מיתה אלו נפל עליו אינו מברך שעשה לי גם אבל האחרונים הסכימו לברך הגומל ויש מגדולי אחרונים שאמרו שמי שנעשה לו גם מברך ג"כ הגומל תיכף כשניצל ובכל לי יום מברך שעשה לי גם וכ"כ ריב"ש סי' ל"ז וכ' בשל"ה שראוי לומר פ' תודה תמצא בדה ע"ה ע"ש (סי' רי"ק ורי"ט):

(ה) אם נעשה לו הנס בעליה והוא דר בבית אם לא יכנס לאותו עלייה עד לאחר לי' יום מברך שעשה לי גם (א"ר נצט מהרי"ט להלן) וכל' דמלינו במדרש רבה שיוסף הלך להליץ צבור לברך משמע שיברך בלכותו מקום וכן במדרש בסלע הממלוקת סייד דוד ונכסיו ומגמלהם לברך משמע שימנוח בלכותו מקום) (סא):

(ו) ד' צריכין לברך ברכת הגומל יורדי הים כשעלה כבר למקום הפצו והולכי מדברות כשיגיע לישוב והולה שנתרפא והולך על בוריו וחבוש מחמת נפשות שיצא מבית אסורים ויזרח לברך דוקא בפני עשרה מלבד המברך ולכתחלה יחדר שיהיו שנים מהם ת"ח. ואם בירך בפחות מעשרה יחזור ויברך בפני עשרה בלא שם אבל על המיחושין כגון מיחוש הראש וכיוצא בו רק שאינו חולי הכולל כל הגוף אינו מברך (וע' ש"ת רדב"ז ק"ג סי' קע"ב) ולא נקרא חולה אא"כ נפל למטה לא פחות מג' ימים. וראוי שלא לאחר ג' ימים רק יברך תיכף כשיכול ואפי' מצא כיום ג' יברך בפני עשרה בלא ס"ת ואל ימתין עד יום ה' ומ"מ אם אחר יכול לברך כל זמן שירצה וגם נשים ראויות לברך בפני עשרה:

(ז) אם הם בצער מחמת עצירת גשמים אפי' במדינות אלו וירדו גשמים וירדו כ"כ שרבו על הארץ שיעלו עליהן אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה מברכין עליהם ומה מברך אם אין לו שדה אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא שירה כים ולשונונו רנה כו' עד הן הם יודו ויברכו וישבחו את שמך מלכנו ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות (כ"ל כרוז הסודלות) ואם יש לו שדה ואין לו שותף בשדה זו אפי' יש לו שותף עובד כוכבים מברך שהחינו. ואם יש לו שדה בשותפות עם ישראל מברך הטוב והמטיב מה שאין כן באין לו שותפות אע"ג שיש גם לאחרים שדות אין מברך הטוב דמ"מ אינם שותפין בטובה זו. ואם יש לו אשה ובנים אם נקרא שותפות הש"ך כ' דהוי שותפות ומ"א כ' דלא מיקרי שותפות בגוה. ואם לא ראה שירדו גשמים רק ששמע אם אין לו שדה אינו מברך כלום דברכת מודים לא נתקן רק כשוראה ואם יש לו שדה בלא שותפות מברך שהחינו ובשותפות הטוב (ע' רכ"א ונמ"א):

(ח) דין ברכות על נסים שנעשו לאבותינו מבואר בשיע' (סי' רי"ק):

כלל סו. דין חינוך הקטן (כא"ח שמ"א):

(א) אם יש לו בנים קטנים יהנכם במצות והיא מיע מדברי קבלה כמש"כ חנוך לנער עפ"י דרכו ומאוד הזהיר שלמה בסי' משלי על חינוך הבנים ואם לא יוסר בדברים יכנו בשבט כמו שכתובי' שם פסוקים הרבה אך לא יכנו מכות אכזריות כמו השוטים אלא בשבט ורצועה ואע"פ שמה"ת אין הקטן בכלל עונשים כדכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חמאת האדם וגו' וקבלו חז"ל הלמ"מ שלא